

B&B VISOKA ŠOLA
ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

B&B
VISOKA ŠOLA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

Diplomsko delo visokošolskega strokovnega študija
Program: Varstvo okolja

BLAŽENJE VPLIVOV PREKOMERNEGA TURIZMA

Mentorica: mag. Alenka Burja
Lektorica: Valentina Jazbec Zečiri, prof. slov.

Kandidat: Dušan Galez

Ljubljana, december 2022

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, mag. Alenki Burja za vse nasvete, podporo in potrpežljivost pri pisanju tega dela.

Zahvaljujem se tudi lektorici Valentini Jazbec Zečiri, ki je mojo diplomsko nalogo jezikovno in slovnično pregledala.

IZJAVA

Študent Dušan Galez izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Alenke Burja.

Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Razvoj turizma v drugi polovici 20. stoletja je zajel ves svet in mednarodni turizem je postal ena najmočnejših gospodarskih dejavnosti na svetu. Turistična dejavnost prinese nekatere ekonomske in tudi družbene koristi, kot je ustvarjanje delovnih mest, medtem ko je po drugi strani turizem lahko močno obremenjujoč za okolje. Prekomerni turizem na posamezni turistični destinaciji s seboj prinašata tudi vrsto negativnih učinkov na lokalno prebivalstvo kot tudi na doživetje in počutje turistov. Za blaženje teh posledic je potrebno upoštevati okoljske, gospodarske in sociokulturne vidike turizma in njihovo medsebojno ravnovesje, saj se le tako vzpostavi trajnosten turizem, ki bo zmanjšal negativne vplive.

V diplomskem delu so obravnavani vplivi prekomernega turizma in opisane metode, s katerimi lahko te vplive blažimo. Ukrepi morajo biti sprejeti načrtno in premišljeno ter ne smejo temeljiti le na omejitvah in prepovedih.

KLJUČNE BESEDE

- masovni turizem
- prekomerni turizem
- vplivi turizma
- trajnostni turizem

ABSTRACT

The development of tourism gained momentum worldwide in the second half of the 20th century and international tourism soon became one of world's most powerful economic activities. On one hand, tourism contributes to economic development and brings social benefits, including job creation, while on the other it may have a heavy burden on the environment. Overtourism in individual tourist destinations negatively affects the local population as well as the experience and well-being of tourists. Environmental, economic, and socio-cultural aspects of tourism and their mutual balance need to be considered to mitigate these consequences, as this is the only way towards sustainable tourism that will reduce negative impacts.

The thesis discusses effects of overtourism and describes methods that can be used to mitigate these effects. Measures must be taken in a planned and deliberate manner and must not be based only on restrictions and prohibitions.

KEYWORDS

- mass tourism
- overtourism
- impacts of tourism
- sustainable tourism

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Predstavitev problematike	1
1.2	Cilji naloge	1
1.3	Predpostavke in omejitve	2
1.4	Metode dela	2
2	POJEM PREKOMERNEGA TURIZMA.....	3
2.1	Definicija pojma prekomerni turizem.....	3
2.2	Prekomerni turizem kot posledica razvoja masovnega turizma	4
2.3	Vzroki pojava prekomernega turizma in njegove posledice	6
3	PREGLED VPLIVOV PREKOMERNEGA TURIZMA.....	9
3.1	Vplivi na okolje	9
3.2	Vplivi na infrastrukturo.....	11
3.3	Ekonomski učinki	13
3.4	Družbeni učinki	14
3.5	Primer vplivov v Benetkah.....	16
3.6	Primer vplivov v Sloveniji.....	19
4	NAČINI ZA BLAŽENJE VPLIVOV PREKOMERNEGA TURIZMA.....	21
4.1	Opis nekaterih ukrepov in metod blaženja.....	23
4.1.1	Etični kodeks v turizmu.....	23
4.1.2	UNWTO-strategije za upravljanje urbanih destinacij.....	24
4.2	Nosilna zmogljivost turistične destinacije.....	28
4.3	Deležniki razvoja trajnostnega turizma	30
4.4	Izzivi za prihodnost.....	31
4.5	Digitalizacija v turizmu.....	33
4.6	Nastanitve za krajši čas.....	35
4.7	Prikaz blaženja vpliva v naravnem okolju	37
4.8	Prikaz blaženja vpliva na destinaciji svetovne dediščine	39
5	ZAKLJUČEK	41
6	LITERATURA IN VIRI	43

KAZALO SLIK

Slika 1: Število obiskovalcev na posameznega prebivalca v letu 2019.	5
Slika 2: Število mednarodnih turističnih prihodov.....	6
Slika 3: Dejavnosti, ki prispevajo k ogljičnemu odtisu turizma.....	9
Slika 4: Prikaz grških otokov z lokalnim električnim omrežjem.....	12
Slika 5: Indeks iritacije.....	15
Slika 6: Zmanjševanje prebivalstva v Benetkah.....	16
Slika 7: Ladja za križarjenje v Benetkah.....	17
Slika 8: Preusmeritev ladij za križarjenje v Benetkah.....	18
Slika 9: Sprememba števila nočitev v sedmih izbranih srednjeevropskih destinacijah	20
Slika 10: Trajnostni in odgovorni turizem.....	23
Slika 11: Odgovorno-trajnostni model turizma.....	29
Slika 12: Deležniki v turizmu.....	31
Slika 13: Kazalniki ciljev trajnostnega razvoja.....	32
Slika 14: Ukrepi strategije digitalnega prehoda.....	34
Slika 15: Okvir delovanja novih pravil.....	37
Slika 16: Prikaz merilnih mest obiskovalcev planinskih poti.....	38
Slika 17: Dnevne spremembe povprečne temperature in koncentracije ogljikovega dioksida.....	40

KAZALO TABEL

Tabela 1: Definicije pojma prekomerni turizem.....	4
Tabela 2: Število intervencij GRZS.....	38

KRATICE

CIPRA:	Mednarodna komisija za varstvo Alp (angl. International Commission for the Protection of the Alps)
EP TRAN:	Odbor za promet in turizem pri Evropskem parlamentu (angl. European Parliament's Committee on Transport and Tourism)
GRZS:	Gorska reševalna zveza Slovenije
ICOMOS:	Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja (angl. International Council on Monuments and Sites)
UNEP:	Program Združenih narodov za okolje (angl. United Nations Environment Programme)
UNESCO:	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)
UNWTO:	Svetovna turistična organizacija (angl. World Tourism Organization)
WTTC:	Svetovni potovalni in turistični svet (angl. World Travel & Tourism Council)

1 UVOD

1.1 PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE

Turizem je kompleksna in pomembna gospodarska dejavnost ter hkrati tudi tretja največja izvozna kategorija v svetu. Po podatkih Svetovnega potovalnega in turističnega sveta (WTTC) je bil v letu 2021 skupni prispevek turizma k svetovnemu bruto domačemu proizvodu 6,1 %.

Turizem ima poleg številnih pozitivnih koristi tudi negativne učinke. Turistična dejavnost prinese nekatere ekonomske in tudi družbene koristi, kot je ustvarjanje delovnih mest, medtem ko je po drugi strani turizem lahko močno obremenjujoč za okolje. Negativni učinki turizma so opazni predvsem pri množičnem turizmu ali na viških sezon. Zaradi velikega števila turistov se močno povečata poraba energije in vode, ustvari se večja količina odpadkov, več je hrupa in prometa, opazni pa so tudi vplivi na biotsko raznovrstnost oziroma naravno okolje. Slednje je po drugi strani pomemben gradnik turističnega gospodarstva (ARSO, 2022).

Posledice prekomernega turizma lahko v veliki meri pripišemo masovnemu turizmu, ki je eden od pomembnejših in najizrazitejših pojavov v sodobnem turizmu. Negativni vplivi prekomernega turizma so na posameznih svetovno znanih turističnih destinacijah prisotni že dlje časa, prav tako se občasno pojavljajo tudi v Sloveniji. Za blaženje teh posledic je potrebno upoštevati okoljske, gospodarske in sociokulturne vidike turizma in njihovo medsebojno ravnovesje, saj se le tako vzpostavi trajnosten turizem, ki bo zmanjšal negativne vplive. Za doseganje slednjega lahko uporabimo več načinov, od analitičnih do upoštevanja strateških politik in trajnostnih usmeritev turizma.

1.2 CILJI NALOGE

Cilj naloge je prepoznati vplive prekomernega turizma in opisati metode, s katerimi lahko te vplive blažimo na posamezni destinaciji. Ukrepi morajo biti sprejeti načrtno in premišljeno ter ne smejo temeljiti le na omejitvah in prepovedih. Potrebno je najti ravnovesje, ki bo omogočalo na eni strani zmanjšanje negativnih vplivov, na drugi strani pa nadaljnji razvoj destinacije predvsem na način, da bo lokalno okolje imelo koristi tako v bivanjskem kot tudi ekonomskega smislu.

1.3 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

Predpostavljamo, da je prekomerni turizem postal izrazita težava v določenih urbanih središčih kot tudi na določenih obalnih, otoških in gorskih destinacijah. Izogniti se mu niso uspeli niti naravne in kulturne znamenitosti, ki so pod zaščito Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO).

Predpostavljamo, da lahko z uporabo določenih analiz, orodij in ukrepov učinkovito zmanjšamo vplive prekomernega turizma.

1.4 METODE DELA

Osnovni pristop tega diplomskega dela temelji na pregledu relevantne literature na področju čezmernega turizma in blaženja njegovih vplivov, pri čemer bomo uporabili metodo raziskovanja in opisovanja. Za posamezne izbrane primere turističnih destinacij pa bomo uporabili analizo metodo, s katero bomo analizirali poskuse zmanjšanja vplivov čezmernega turizma.

2 POJEM PREKOMERNEGA TURIZMA

2.1 DEFINICIJA POJMA PREKOMERNI TURIZEM

Eno od najbolj razširjenih definicij prekomernega turizma (angl. »overtourism«) je podala Svetovna turistična organizacija (UNWTO), po kateri je čezmerni turizem »učinek turizma na destinacijo ali njene dele, ki prekomerno vpliva na zaznavno kakovost življenja prebivalcev in/ali na kakovost doživetja obiskovalcev na negativen način« (World Tourism Organization, 2018). Pojem je relativno nov in se v strokovni literaturi prične pogosteje pojavljati šele po letu 2015.

V strokovni turistični literaturi se pojavlja več definicij prekomernega turizma. Iz Tabele 1 je razvidno, da večina avtorjev definicij povezuje prekomerni turizem z zasičenostjo in povečanim odporom prebivalstva do turizma (Zemla, 2020).

Vir	Definicija
UNWTO	Učinek turizma na destinacijo ali njene dele, ki prekomerno vpliva na zaznavno kakovost življenja prebivalcev in/ali na kakovost doživetja obiskovalcev na negativen način.
Peeters et al.	Prekomerni turizem opisuje stanje, v katerem vpliv turizma v določenem času in na določeni lokaciji presega fizične, ekološke, socialne, ekonomske, psihološke in/ali politične zmogljivosti.
Higgins-Desbiolles et al.	Prekomerni turizem opisuje stanje, v katerem turistična destinacija presega svojo nosilno zmogljivost v fizičnem in/ali psihološkem smislu.
Goodwin	Prekomerni turizem domačini in gosti doživljajo kot preveč obiskovalcev, s tem pa sta kakovost življenja na območju in doživetje obiska nesprejemljivo poslabšana.
Butler	Prekomerni turizem predstavlja stanje, ko število obiskovalcev presega razpoložljive zmogljivosti in s tem postaja resna neprijetnost prebivalcem.
Milano et al.	Pretirana rast obiskovalcev vodi v zasičenost na območjih, kjer se prebivalci soočajo s posledicami začasnih (sezonskih) turističnih vrhuncev, ki puščajo trajne posledice na njihovih življenjih. Prebivalcem je onemogočen oziroma okrnjen dostop do splošnih dobrin in načeto je dobro počutje.

Perkumine	Prekomerni turizem označuje pretirano število obiskovalcev, kar vpliva na kakovost lokacije.
-----------	--

Tabela 1: Definicije pojma prekomerni turizem
(Vir: Zemla, 2020)

V slovenski znanstveni literaturi se pojem »overtourism« pojavlja oziroma prevaja tudi kot prekomerni turizem in preturizem (Mihalič, 2019).

Mnogi menijo, da je prekomerni turizem samo nov izraz za masovni turizem, ki ga je turistična skupnost usvojila že v prejšnjem stoletju. Vsebinsko gre v obeh primerih za turizem v prevelikem številu, ki ima pretirane negativne vplive na lokalna okolja, vključno na kakovost življenja prebivalcev destinacije in zadovoljstvo obiskovalcev. Predlagatelji so predlagani izraz predstavili kot: »Fenomen popularne destinacije ali znamenitosti, ki ju preplavijo turisti na netrajosten način.« (Mihalič, 2018). Gre torej za (pretirane) negativne vplive na ekonomsko, družbeno-kulturno in naravno okolje destinacije, ki jih niti prebivalci niti obiskovalci ne želijo sprejeti, s turizmom pa v kraju oboji postanejo nezadovoljni.

2.2 PREKOMERNI TURIZEM KOT POSLEDICA RAZVOJA MASOVNEGA TURIZMA

Pojem masovni (tudi množični) turizem zajema najbolj razširjeno vrsto turizma, ki zaznamuje obdobje zadnjih desetletij kot posledica močne gospodarske rasti. Svoj razvoj je začel v zahodnih družbah v obdobju 50. do 80. let 20. stoletja kot posledica ekonomskega razvoja in postavljanja srednjega in nižjega razreda na turistično tržišče. Masovni turizem se najpogosteje definira kot oblika turizma, v katerem prevladuje veliko število turistov, ki potujejo organizirano, najpogosteje v aranžmajih turističnih agencij oziroma organizatorjev potovanj.

Opredelitev pojma masovni turizem zajema dve dimenziji (Mihalič, 2006):

- kvantitativno, ki se nanaša na njegovo številčnost, kadar je število turistov na neki destinaciji preveliko, in
- kvalitativno, ko zaradi prevelikega števila obiskovalcev pride do škodljivih vplivov, kot je na primer povzročitev ekološke škode.

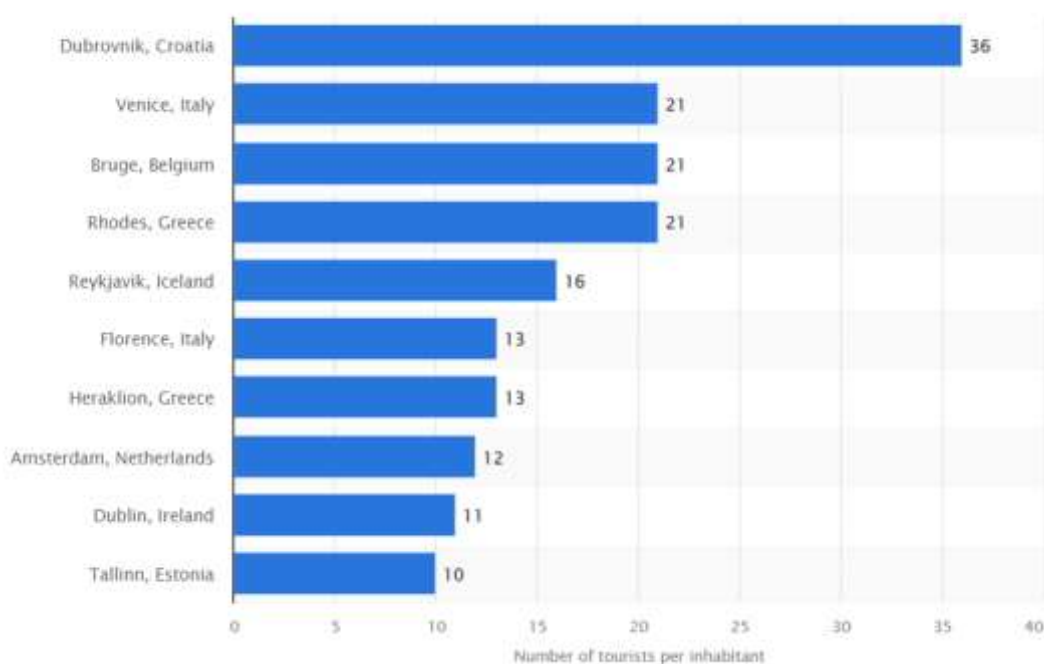
Osnovne značilnosti masovnega turizma so:

1. sezonski značaj,
2. skupinska organizacija potovanj in skupinska namestitvev,
3. zavestna integracija turistov v potovalno (vodeno) skupino.

Najpogostejše lokacije masovnega turizma so (Stainton, 2022):

- svetovne znamenitosti (Eifflov stolp, piramide v Gizi, Veliki kitajski zid, Machu Pichu ...),
- zgodovinska mesta (Benetke, Dubrovnik, Barcelona, Rim ...),
- obmorske plaže predvsem na Sredozemlju in otoki v Aziji,
- smučarski turizem (Švica, Italija, Avstrija, Francija),
- »enkavni« turizem (letovišča, kot so Sharm el Sheik, Hurgada), običajno all-inclusive destinacije, ki so marsikdaj tudi fizično ločene od lokalnega okolja,
- tematski parki (Disneyland, Gardaland ...),
- posamično pa tudi določene naravne znamenitosti (Alpe, Himalaja).

Slika 1 prikazuje evropska mesta, ki jih je masovni turizem najbolj prizadel. Pri tem ne obstaja jasna meja, kdaj prihaja do čezmernega turizma, ampak se opozarja, da je le-ta dosežena, ko destinacija beleži od 3 do 5 tujih turistov na prebivalca ali od 15 do 20 prenočitev tujih turistov na prebivalca (Knežević Cvelbar, Svetkapitala, 2018).

Slika 1: Število obiskovalcev na posameznega prebivalca v letu 2019
(Vir: Statista, 2022)

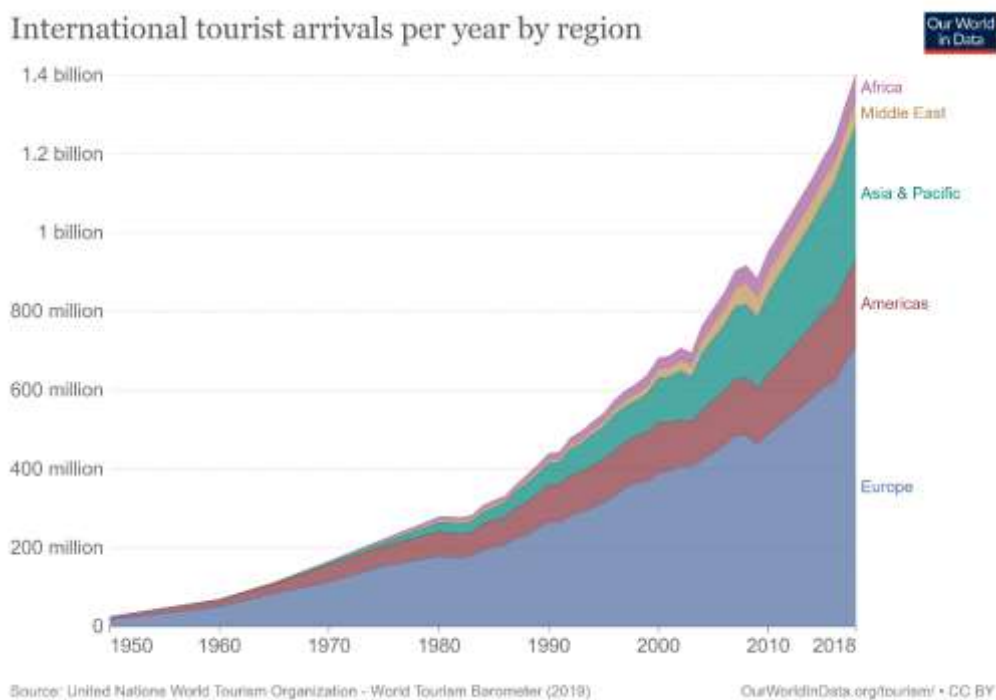
V Sloveniji se čezmerni turizem pojavlja občasno (npr. Bled, Kranjska Gora in Ljubljana) in je izrazito sezonske narave (Mihalič, Koliko turistov je za Slovenijo preveč?, 2018).

Kadar govorimo o masovnem turizmu, mislimo predvsem na povečano stran turističnega povpraševanja, kar je običajno povezano z masovno turistično ponudbo posamezne destinacije, ki se neustrezno prilagaja povpraševanju.

2.3 VZROKI POJAVA PREKOMERNEGA TURIZMA IN NJEGOVE POSLEDICE

Razvoj turizma v drugi polovici 20. stoletja je zajel ves svet in mednarodni turizem je postal ena najmočnejših gospodarskih dejavnosti na svetu. Izredno se razvije turistična industrija, kjer se pojavijo velike mednarodne korporacije (hotelske verige, letalski prevozniki, globalni organizatorji potovanj ...). Še v 70. letih so bila individualna potovanja dokaj redka, turisti so bili predvsem prisotni na klasičnih destinacijah (poletne oziroma zimske počitnice), kjer je bil masovni turizem prisoten že desetletja prej in s tem nanj infrastrukturo pripravljen (obmorski letovišča ter smučišča). V novem tisočletju pa je prišlo do drastičnih sprememb potovalnih navad, predvsem do izjemnega porasta števila turistov. Klasičen dopust so nadomestila potovanja, pogosto tudi na zelo oddaljene destinacije, ki prej niso bile enostavno in cenovno dostopne, predvsem pa z masovnim turizmom niso imele izkušenj.

Trend rasti svetovnega turizma je prisoten že desetletja, a je še posebej izrazit v zadnjem desetletju (Slika 2).

Slika 2: Število mednarodnih turističnih prihodov
(Vir: Our World in Data, 2022)

V nadaljevanju prikazujemo nekaj najpogostejših razlogov za pojav prekomernega turizma in povezanih odporov nanj:

1. Zaradi olajšane dostopnosti je povečano povpraševanje po potovanjih in doživetjih v drugih krajih, pogosto pa ni omejeno samo na lokalne znamenitosti, ampak tudi kot »vpogled v življenje lokalnih prebivalcev«. Prekomerni turizem ni le evropski (zahodni) fenomen, razširjen je tudi v Aziji in mnogih državah v razvoju.
2. Nizki stroški potovanja – povečanje števila nizkocenovnih letalskih družb in poceni avtobusnih prevozov (v Evropi je izredno priljubljen nemški operater FLIXBUS) so ljudem olajšali in omogočili potovanja. Pogosti so primeri, ko se zaradi pomanjkanja časa in denarja turisti odločajo za t. i. mestni oddih (angl. »city break«), kar pogosto predstavlja več kratkih letov na kratke razdalje vsako leto. Leti so pogosto cenejši kot železniški prevoz, hkrati pa tudi hitrejši. Vendar bi se to utegnilo spremeniti, če bi se vse države sveta odločile, da bodo letalski prevozniki za svoje gorivo (kerozin) morali plačevati dajatve na emisije toplogrednih plinov. V Evropski uniji (EU) se dajatve plačujejo le za notranje lete, od leta 2025 pa bodo zajeti tudi leti na dolge razdalje (izven EU).
3. Nove spletne platforme, ki omogočajo direktno iskanje namestitev (brez posrednikov), npr. Airbnb, Booking.com, Expedia in Tripadvisor, so olajšale iskanje cenovno ugodnih namestitev vse več turistom in s tem povečale število potovanj. Pogosto so te nastanitve v stanovanjskih objektih, posledica tega pa je, da so na več destinacijah zrasle najemnine, prihajalo je do odpovedi obstoječih najemnih pogodb, s tem pa je posledično naraščal odpor prebivalcev do turizma.
4. Kot odziv na masovni turizem so nastala prizadevanja za razpršitev turističnega pritiska iz središč mest in s tem širjenja turizma na manj obiskana mestna območja. S tem pa se je masovni turizem približal tudi stanovanjskim soseskam, kjer vpliva na vsakdanje življenje prebivalcev, saj infrastruktura na teh območjih ne sledi potrebam turistov (npr. javni prevoz).
5. Sezonsko pogojen turizem počasi blede, zaradi povpraševanja se turistične sezone podaljšujejo, kar pa ne ustreza vsem. Podaljšanje sezone pogosto pomeni, da v lokalni skupnosti ni več predaha pred turizmom.
6. Turistična industrija poudarja gospodarski pomen turizma in opozarja na veliko število zaposlenih v turizmu. Delo v turizmu in gostinstvu pa je velikokrat sorazmerno slabo plačano in pogosto velja za začasno, negotovo in brezperspektivno.
7. Priljubljene destinacije je težko umakniti s tržišča. Turisti so motivirani za potovanje, da bi jo na vsak način videli, kljub morebitni slabi izkušnji, ki bi jo lahko tam doživeli.
8. Turizem je po obsegu vse večji, letala, avtobusi, vlaki in ladje za križarjenje prepeljejo vse več potnikov in prihajajo pogosteje. Za posamezno destinacijo je zelo težko ovirati te tokove; nacionalni organi z različnimi prioritetami

upravljajo infrastrukturne objekte (pristanišča, letališča) in so neodvisni od lokalne skupnosti oziroma upravjalca posamezne znamenitosti. Slednjim preostanejo le manjše regulacije, kot so na primer začasne omejitve lokalnega prometa, dražje obračunavanje parkiranja, občinske takse ipd.

9. Vpliv družabnih omrežij in »vplivnežev« na teh omrežjih, ki pogosto proti plačilu subtilno promovirajo posamezno turistično destinacijo.

Pojav masovnega turizma je pravzaprav posledica globalizacije, pri kateri govorimo o kompleksnem procesu povezovanja sveta v enotni družbeni prostor kot posledica učinkov političnih, gospodarskih in družbenih sil. Mnogi globalizacijo povezujejo tudi z občutkom politične nemoči, saj se zdi, da so državne politike in državljani povsem nemočni in brez možnosti nadzora sodobnih razvojnih dogajanj. Ob transformacijah političnega svetovnega sistema gre poudariti še spremembe v ekonomskem in infrastrukturnem sistemu, ki pomenijo izrazito prevlado zahodnega kapitalističnega vzorca v svetu (Bufon, 2006).

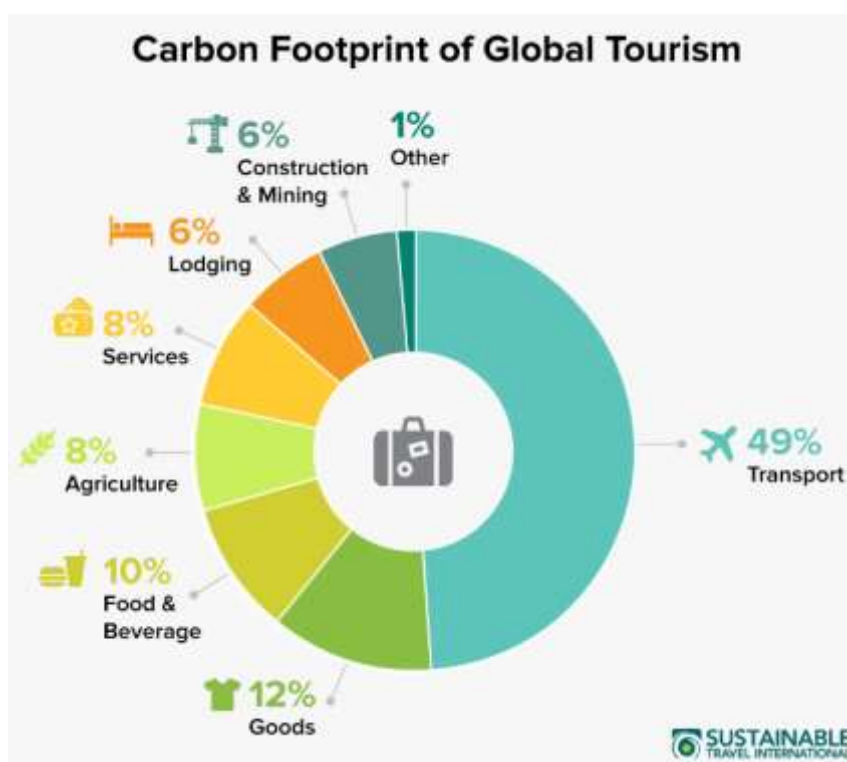

3 PREGLED VPLIVOV PREKOMERNEGA TURIZMA

Prekomerni turizem in njegova prisotnost na posamezni turistični destinaciji s seboj prinašata tudi vrsto negativnih učinkov na lokalno prebivalstvo kot tudi na doživetje in počutje turistov. Posledice in delež negativnih vplivov se razlikujejo od destinacije do destinacije, a vendar se nekatere z njimi težje soočajo. Turizem je na teh destinacijah pogosto predstavljal sredstvo, s katerim so se ustvarjale ekonomske koristi, pri tem pa so nekatere destinacije zanemarjale oziroma spregledale njegove morebitne škodljive vplive. Najpomembnejše učinke prekomernega turizma lahko razdelimo na učinke na okolje, učinke na infrastrukturo in ekonomske ter družbene učinke.

3.1 VPLIVI NA OKOLJE

Turizem nedvomno vpliva na okolje, njegovi vplivi so lahko neposredni oziroma posredni s proizvodnjem toplogrednih plinov, ki prispevajo k segrevanju ozračja. Turizem ustvari približno osem odstotkov globalnih izpustov ogljikovega dioksida. Od tega jih največji delež odpade na promet, predvsem letalski (Slika 3).

Slika 3: Dejavnosti, ki prispevajo k ogljičnemu odtisu turizma
(Vir: International Sustainable Travel, 2022)

Strokovna literatura navaja številne negativne vplive, ki jih ima turizem na okolje, pri čemer so ti na nekaterih turističnih destinacijah bolj izraziti kot na drugih. Najbolj izraziti negativni vplivi na naravno okolje so (Interreg Europe, 2018):

- neposredna uporaba naravnih virov s strani turistov (voda, energija itd.): poraba vode s strani turista na počitnicah lahko preseže večkratnik porabe vode lokalnih prebivalcev, kar lahko povzroča težave na sušnih in polsušnih območjih, kakršni sta tudi Sredozemlje in Jadranska obala;
- uporaba zemljišč za izgradnjo nastanitvenih kapacitet, prometne in druge infrastrukture, pri čemer se krčijo zemljišča kmetijstvu in drugim tradicionalnim rabam zemljišč;
- prekomerno izkoriščanje virov za gradbeni material (les, kamen itd.);
- krčenje gozdov in intenzivnejša ali netrajnostna raba zemljišč;
- uničenje pokrajine ter izguba ekološke vloge, zaradi česar pokrajina nima več svoje družbeno-kulturne in ostale vrednosti;
- neposredni vpliv na sestavo vrst in na prostoživeče živali:
  - ubijanje živali za hrano ali izdelavo spominkov za turiste, trgovanje z živimi živalmi;
  - lov določenih vrst je lahko posebna oblika turizma;
  - življenje manjših živali in nekaterih rastlinskih vrst lahko ogrozi že hoja, vožnja z vozili pa negativno vpliva tudi na večje vrste;
  - vozila kot tudi hoja večjih množic pogosto uničujejo mokre habitate, ki so razmnoževalna mesta za dvoživke, plazilce ...;
- motenje vedenja živali zaradi neprimerne vedenja turistov,
- manjkajoč ali neustrezen nadzor obiskovalcev in preseganje nosilne zmogljivosti;
- spreminjanje habitatov prostoživečih živali in ekosistemov, razdrobljenost in izguba habitatov; razvoj infrastrukture, ki onemogoča rast rastlin in prehod živali, izguba površin za hranjenje ali migracijske poti;
- nevarnost vnosa tujih vrst, ki povzročajo motnje ali celo izginotje nekaterih vrst lokalne flore in favne;
- erozija obale in tal: proizvodnja plodnega sloja zemlje lahko traja stoletja, ob izpostavljenosti vetru in vodi, na primer zaradi odstranitve naravno zaščitne vegetacije, pa lahko v nekaj sezonah izgine;
- povečana proizvodnja odpadkov in njihova neustrezna obdelava oziroma odlaganje;
- povečano črpanje podzemnih voda;
- izpuščanje neobdelanih odplak;
- onesnaževanje zraka, zlasti zaradi prometa;
- hrup.

3.2 VPLIVI NA INFRASTRUKTURO

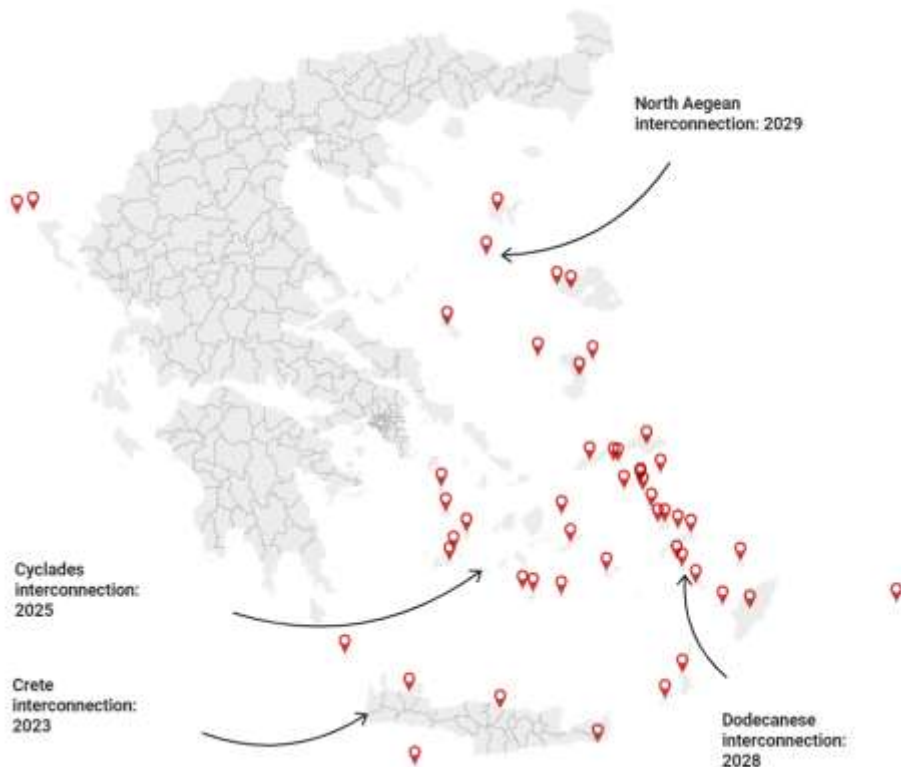
Vplivi prekomernega turizma na infrastrukturo se predvsem kažejo kot povečana potreba po uporabi infrastrukture, kot so vodovodna, kanalizacijska in energetska. Zaradi povečanega števila turistov je lahko uporaba infrastrukture tudi nekajkrat večja, kot je na posamezni lokaciji običajna izven visoke sezone.

Poleg povečane porabe in dodatnega pritiska na prej našteto infrastrukturo zaradi velikega števila turistov je najpomembnejši vzrok pritiska na infrastrukturo izgradnja novih oziroma dodatnih objektov za potrebe turizma, ki še dodatno povečujejo pritisk na obstoječo infrastrukturo, ki ni dimenzionirana za dodatne obremenitve in povečanje porabe. Komunalno in energetska infrastrukturo običajno upravljajo državna in lokalna javna podjetja, ki zaradi visokih stroškov izgradnje ne morejo slediti prepotrebni investicijam za povečanje zmogljivosti obstoječe infrastrukture. Posledično se na sistemih zaradi povečane obremenitve pogosto pojavljajo težave ali pa ti enostavno prenehajo delovati, kar vodi do nezadovoljstva tako prebivalstva kot tudi turistov.

Ena najpomembnejših naravnih dobrin je pitna voda, ki ima v turizmu izjemen pomen. Na posameznih turističnih destinacijah se poraba pitne vode zaradi povečanega števila turistov poveča tudi nekajkrat. Turizem zahteva ogromne količine pitne vode za potrebe delovanja hotelov in ostalih namestitvenih zmogljivosti (pogosto tudi s pripadajočimi bazeni) kot tudi za osebne potrebe turistov, kar pogosto pripelje do pomanjkanja pitne vode na celotnem območju. Težave s pitno vodo so posebej izrazite v suhih in toplih območjih, kakršno je tudi Sredozemlje, kjer ogromno število turistov preživlja poletne počitnice ravno v obdobju, ko so zaloge pitne vode nižje, kar vodi v omejitve porabe vode in prizadene tudi lokalno prebivalstvo. Hkrati s povečanjem porabe pitne vode pride tudi do povečanja količin odpadne vode. Ker obstoječi kanalizacijski in prečiščevalni sistemi pogosto niso dimenzionirani za tolikšno povečanje količin, se odplake velikokrat odvajajo v okolje neobdelane oziroma neprečiščene.

Ravno tako povečano število turistov vpliva na delovanje lokalnih energetskih sistemov. V času višje (poletne) sezone se na posameznih obmorskih destinacijah poraba električne energije, predvsem zaradi čedalje večjih potreb po hlajenju s klimatizacijskimi sistemi oziroma napravami, poveča tudi za nekajkrat. Ta težava je najbolj izrazita na izoliranih (samostojnih) destinacijah, kot so na primer otoki, ki energetska niso povezani v večja omrežja. Povečana poraba na takih destinacijah vodi v povišanje stroškov oskrbe z električno energijo, kar neposredno vpliva tudi na lokalno prebivalstvo, saj se strošek izgradnje novih virov električne energije ter prenosnega omrežja slej kot prej preljuje tudi na končnega uporabnika. Presenetljiv je podatek, da 47 grških otokov (še) ni povezanih s celinskim električnim omrežjem (Slika 4), ampak se z električno energijo oskrbujejo preko lokalnih omrežij

(Chondrogiannos & Leontopoulos, 2021). Za oskrbo teh otokov skrbi 29 lokalnih omrežij, ki električno energijo proizvajajo z generatorji.

Slika 4: Prikaz grških otokov z lokalnim električnim omrežjem
(Vir: Datawrapper, 2022)

Primarna vira proizvodnje električne energije na teh omrežjih sta kurilno olje in dizelsko gorivo, ki poganjata generatorje za proizvodnjo elektrike. Gorivo na otoke prevažajo s tankerji, zato je cena proizvodnje elektrike na otokih nekajkrat dražja kot na celinskem delu Grčije. S povečano porabo v poletnem času (predvsem zaradi potreb po hlajenju za potrebe turizma) se neposredno povečuje tudi poraba fosilnih goriv, zaradi česar se višajo stroški transporta goriv na otok, povečano pa je tudi onesnaževanje lokalnega okolja z izpusti. Dolgoročni načrti so energetsko povezati otoke s celino, kar pa je povezano z velikimi stroški polaganja podmorskih energetskih kablov. Prav tako se zaradi povečanih potreb po električni energiji povečuje izgradnja velikih sončnih in vetrnih elektrarn, kar lahko ponekod vodi v degradacijo in uzurpacijo prostora.

3.3 EKONOMSKI UČINKI

Razvoj turizma posameznim destinacijam kot tudi celotni državi prinaša številne ekonomske koristi, na katere pa se pogosto gleda kot na protiutež negativnim vplivom turizma na okolje in družbo. Kljub vsem ekonomskim dobrobitim turizma lahko njegova nadaljnja rast pripelje do niza negativnih ekonomskih posledic. Najpomembnejše ekonomske koristi, ki izhajajo iz razvoja turizma, so rast prihodkov, povečanje zaposlenosti in turistični devizni priliv. Zaposleni v turizmu in turisti trošijo denar znotraj destinacije in s tem vzpodbujajo nadaljnje ekonomske aktivnosti ter tako krepijo skupni učinek turizma (multiplikacijski učinek). A vendar se na mnogih destinacijah dobiček iz turizma ne prelije v lokalno skupnost, ampak v roke tujih lastnikov in investorjev. A tudi v nasprotnem primeru se pogosto zgodi, da prihaja do pojava ekonomske neenakosti med turistično razvitimi območji in ostalimi območji posamezne države.

Razvoj turizma lahko privede tudi do izgube tradicionalnih delovnih mest oziroma zaposlitev, ker mnogi delavci zapuščajo svoja delovna mesta, da bi se zaposlili v turizmu. Posledica je lahko slabljenje drugih dejavnosti in posledično prevelika ekonomska odvisnost od turizma ter od ciklov v turistični panogi, nad katerimi lokalno prebivalstvo posameznih destinacij praktično nima nadzora.

Na ekonomske učinke prekomernega turizma pomembno vpliva tudi njegova izrazita sezonskost. Večja razlika med turističnim povpraševanjem v času turistične sezone in izven nje ustvarja vrsto negativnih ekonomskih posledic. Veliko povpraševanje med sezono ustvarja obilico delovnih mest, ki pa po zaključku sezone izginejo in povzročajo stiske delavcev. Take spremembe onemogočajo delavcem stalno zaposlitev, po drugi strani pa imajo tudi delodajalci nenehne težave z iskanjem novih kadrov. Sezonskost turizma vodi tudi v bistveno zmanjšanje gospodarske aktivnosti izven sezone, na primer v trgovini in gostinstvu, ko so mnogi obrati opusteli ali celo zaprti.

Ekonomske učinke in njihove posledice na lokalno skupnost ter potencialna trenja med prebivalci v svoji knjigi *Kultura turizma temeljito povzame* Tatjana Bajuk Senčar, ki pravi, da »/.../ pomemben dejavnik pri ocenjevanju ekonomskih posledic turizma na gostiteljski skupnosti zadeva dodatne stroške ali povratne multiplikatorje, ki jih prebivalci gostiteljske skupnosti prevzamejo ob uvajanju turizma. Dolžnost, da ugodijo potrebam turistov, večje število ljudi, ki v turističnih krajih živijo med turistično sezono, in povečan posel zaradi turizma lahko povzročijo dvig nekaterih cen. Tako lahko postane hrana za lokalne prebivalce turističnega kraja dražja med visoko turistično sezono, nepremičnine lahko zanje postanejo manj dosegljive glede na porast njihove vrednosti zaradi turizma, storitve javnih služb se lahko podražijo zaradi povečane porabe in zaradi potrebe po dodatnih investicijah v infrastrukturo itd. Vsi ti mogoči scenariji v isti meri zadevajo vse prebivalce turističnega kraja, ne glede na to, koliko

je neka oseba odvisna od turizma, in zato lahko taki stroški postanejo vir napetosti v gostiteljski skupnosti.« (Bajuk Senčar, 2005, str. 47–48).

3.4 DRUŽBENI UČINKI

Družbeni učinki prekomernega turizma so tisti, ki se nanašajo na lokalno prebivalstvo neke destinacije in na kakovost njihovega življenja v povezavi s prekomernim turizmom. Povezani so tudi s prej naštetimi vplivi na okolje, infrastrukturo in gospodarstvo.

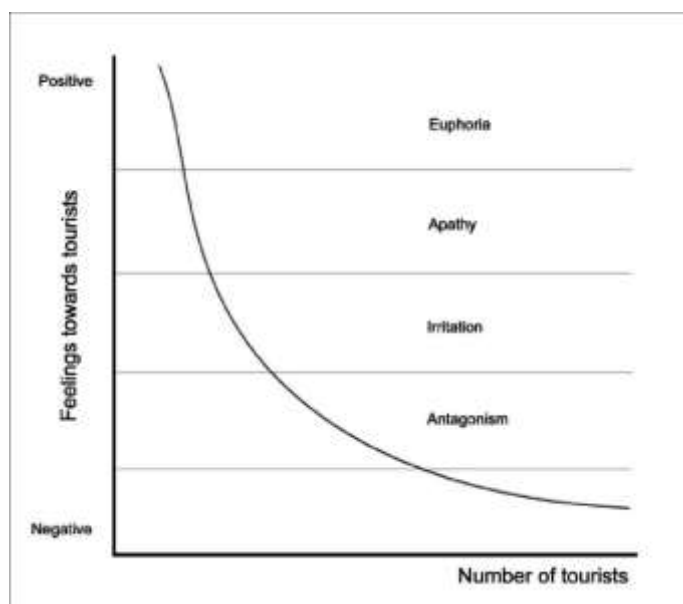
Če turizem vrednotimo s socialnega oziroma kulturnega vidika, opazimo, da turizem lahko vpliva na strukturo prebivalstva, tradicionalni način življenja, prevzemanje sodobnega načina življenja in lokalne vrednote. Množični turizem lahko vpliva na lokalno prebivalstvo, tudi če prebivalci nimajo osebnega stika s turisti. Turizem prav tako pogosto pospeši spremembo načina življenja, vrednot in življenjskih navad lokalnega prebivalstva. Turistična dejavnost je pogosto centralizirana na določenih področjih, koncentracija v določenem obdobju (sezonskost) pa pomeni, da glavna turistične dejavnosti poteka v določenih mesecih ali celo ob določenih urah, kar pomeni, da se destinacije med visoko sezono soočajo s prenatrpanostjo, med nizko sezono pa so pogosto opustele in takrat so zaposlitvene možnosti nižje. Z razcvetom turizma so številne turistične destinacije pričala velikemu številu migracij. V nekaterih turističnih krajih je število turistov večje od števila lokalnega prebivalstva, kar pri slednjih lahko vodi v to, da se iz turistične destinacije trajno umaknejo zaradi slabših življenjskih pogojev. Z oddajo nepremičnin za kratkoročne namestitve turistom in ne za lokalno prebivalstvo slednji to občutijo kot podražitev najema bivališča, kar pogosto privede do tega, da se (začasno) preselijo iz turistične destinacije, na primer v predmestje oziroma na podeželje. Po drugi strani pa turizem kot storitveni sektor veča potrebe po dodatnih delavcih, kar privede do tega, da številni prebivalci prihajajo iz drugih regij, da bi dobili sezonsko delo, take razmere pa povzročajo spremembe v splošni strukturi prebivalstva na turistični destinaciji.

Nevarnost urbanega turizma pa je, da se lahko mesta sčasoma izpraznijo in spremenijo v tematske parke, kjer prebivalcev praktično ni več, ostajajo le turisti in delavci, ki tja prihajajo na delo. Vsakodnevne gneče in prometna obremenitev na posameznih destinacijah motijo običajno odvijanje mestnega življenja. Nezadovoljstvo zaradi nenadzorovanega navala turistov je na številnih priljubljenih turističnih točkah pripeljalo tudi do protestov ali celo nasilja nad turisti. V obmorskih krajih pogosto prihaja do tega, da se lokalnemu prebivalstvu preprečuje dostop do plaž in območij, ki so jih do tedaj uporabljali, saj se jih prvenstveno namenja turizmu.

Prepoznane so različne metode ugotavljanja in vrednotenja družbenih vplivov turizma. Ena od teh je Doxey Irritation Index ali krajše model Irridex. Z njim se spremlja spremembe odnosov v družbi med obiskovalci in prebivalci v času razvoja neke

turistične destinacije. Doxey razlaga, da gre vsak turistični kraj v svojem razvoju skozi štiri različne faze razvoja odnosov med obiskovalci in prebivalci (Vodeb, 2018). Model Irridex omenjene štiri faze deli na:

1. evforija ali navdušenje,
2. apatija ali pasivnost,
3. zasičenost ali vznemirjenje,
4. antagonizem ali nasprotovanje.

Slika 5: Indeks iritacije
(Vir: Babu & Munjal, 2015)

Evforija ali navdušenje zaznamuje naklonjenost prebivalstva obiskovalcem in novim naložbam in je prisotno v zgodnji fazi razvoja, ko je število obiskovalcev še nizko.

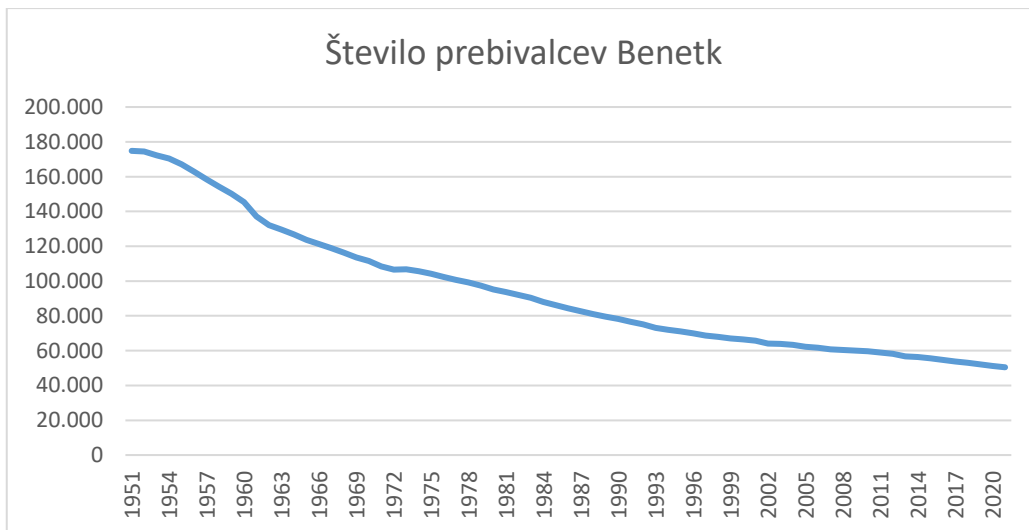
Apatija ali pasivnost je naslednja faza, ki se pojavi s povečanjem števila obiskovalcev. Pojavijo se prve težave, odnos med prebivalci in obiskovalci postane formalen in do obiskovalcev postanejo indiferentni. Nadaljnje povečevanje obiskovalcev pa vodi do naslednje faze.

Zasičenost ali vznemirjenje je faza, ko lokalni prebivalci že čutijo posledice prekomernega turizma in postanejo vznemirjeni ter pričnejo kritizirati negativne učinke turizma.

Antagonizem ali nasprotovanje je zadnja faza, ko nasprotovanje turizmu doseže vrhunec ter preide v sovraštvo in nestrpnost do obiskovalcev, kar posledično pripelje do postopnega upada priljubljenosti destinacije.

3.5 PRIMER VPLIVOV V BENETKAH

Italijanske Benetke so ena najbolj zaželenih in obleganih turističnih destinacij na svetu in hkrati tudi mesto, kjer se je število prebivalcev v zadnjih letih drastično zmanjšalo (iz 174.808 v letu 1951 na 50.434 v letu 2021) kot prikazuje Slika 6.

Slika 6: Zmanjševanje prebivalstva v Benetkah
(Vir: Città di Venezia, 2022)

Benetke so postale vzorčni primer slabega upravljanja s turizmom, kjer se masovni turizem lahko jasno povezuje s poslabšanjem kakovosti bivanja ter negativnim vplivom na okolje, družbo in lokalno gospodarstvo (Trancoso González, 2018).

Na zmanjševanje števila prebivalcev so vplivali trije pomembni dejavniki, in sicer pogoste(-jše) poplave, erozija otokov in masovni turizem. Slednji se je izrazito izražal in povečal skozi dnevne prihode ladij križark z nekaj tisoč potniki v mesto (Slika 7). Lokalno prebivalstvo je z odmevnimi protesti izrazilo nasprotovanje plutju ladij za križarjenje skozi mesto in je poslabšanje kakovosti življenja neposredno povezovalo z množicami turistov z ladij, ki so se tam ustavile le za nekaj ur. Ti turisti naj bi s seboj prinašali in puščali le smeti ter povzročali nepopisno gnečo.

Slika 7: Ladja za križarjenje v Benetkah
(Vir: Timeout, 2021)

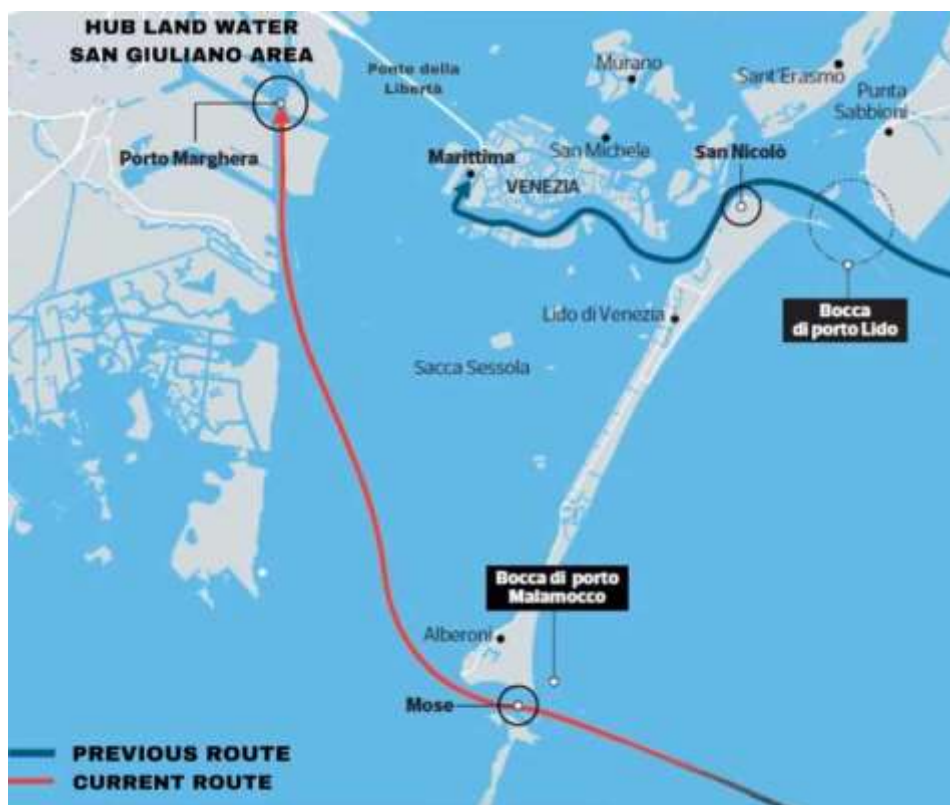
Benetke in pripadajoča laguna so uvrščene na Unescov seznam svetovne dediščine od leta 1987. V preteklem desetletju se je več nevladnih italijanskih in beneških civilnih organizacij obrnilo na Unesco s trditvijo, da je mesto prišlo do kritične točke, in z opozorilom, da lokalne oblasti niso več zmožne zaščititi Benetk pred propadom. Na podlagi prijave so si predstavniki Unesca, Mednarodnega sveta za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) in Ramsarske konvencije v oktobru 2015 ogledali stanje (Unesco, State of conservation of Venice and its lagoon (Italy), 2015). V juniju 2016 je Unesco objavil poročilo, iz katerega izhaja, da so Benetke ogrožene ter da je potrebno takojšnje ukrepanje. Poročilo je omenjalo možnost uvrstitve Benetk na Unescov seznam ogrožene svetovne dediščine, kamor se uvršča dediščino, ki je ogrožena zaradi vojn, naravnih katastrof, onesnaženja, urbanega razvoja, množičnega turizma in drugih vzrokov. O uvrstitvi na seznam ogrožene dediščine naj bi se odločalo že na skupščini Unesca leta 2017 v Istanbulu, če se do 1. februarja 2017 ne bi korenito spremenilo upravljanje mesta. Uradne zahteve Unesca so bile sledeče:

- sprejetje strategije trajnostnega turizma,
- reguliranje hitrosti, števila, tipa plovil kot kratkoročni ukrep,
- prihodnja prepoved vplutja največjih ladij in tankerjev v laguno,
- začasna ustavitev izdaje vseh dovoljenj za posege, ki bi lahko vplivali na zaščiteno območje spomenika ter seznanitev Unesca z njimi.

Še pred iztekom roka so se predstavniki Benetk in italijanske vlade udeležili srečanja na sedežu Unesca v Parizu in predstavili dokument, v katerem so bili navedeni izvedeni in načrtovani ukrepi ter strategiji za zaščito okolja in prebivalstva (Unesco,

2017). Zaradi predloženega dokumenta Unesco na svojem srečanju v Krakovu julija 2017 Benetk ni uvrstil na seznam ogrožene svetovne dediščine.

Nekaj od izvedenih ukrepov lokalne skupnosti je izboljšalo kakovost življenja lokalnega prebivalstva, kot je na primer prednostni vstop na javni promet v Benetkah (vodni avtobus, ital. »vaporetto«). Vendar so ostale in bolj pomembne zadeve ostale nerešene, predvsem ustrezno upravljanje nepremičninskega trga v mestu. Prebivalci so se bili primorani umikati iz mesta, saj je veliko stanovanj in ostalih nepremičnin spremenilo svojo namembnost v kratkoročno oddajanje zasebnih nepremičnin v najem turistom. Prav tako ukrepi niso naslovili prepovedi vstopa ladij križark v Benetke. Kljub Unescovi zahtevi za ureditev beneškega pristanišča so celo pričeli z načrtovanjem novega kanala za dostop velikih ladij v laguno. Po ponovnih grožnjah in pritiskih Unesca je italijanska vlada 1. avgusta 2021 prepovedala plutje ladij križark skozi zgodovinski del mesta mimo Trga svetega Marka, kljub temu pa jim je dovoljeno vplutje v laguno in pristajanje v pristanišču Marghera, ki je industrijsko pristanišče na kopnem v laguni (Slika 8).

Slika 8: Preusmeritev ladij za križarjenje v Benetkah
(Vir: loro, b. l.)

Decembra 2021 je italijanska vlada sporočila, da je za kompenzacijo ukrepa, s katerim so preusmerili plutje ladij za križarjenje mimo zgodovinskega dela mesta, plačala 57,5

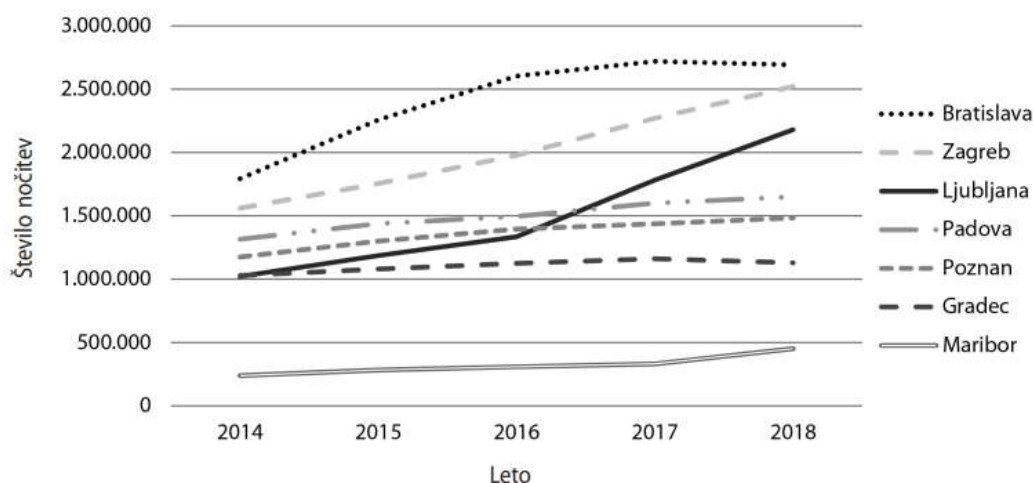
milijonov evrov odškodnin. Od tega 30 milijonov ladjarskim družbam kot odškodnino za reprogramiranje potovanj in odškodnine potnikom v letu 2021. Preostali znesek pa kot odškodnino upravljalcu obstoječega pristanišča in prizadetim povezanim družbam v višini 5 milijonov evrov za leto 2021 in 22,5 milijona evrov za leto 2022 (The local, 2021).

Po treh letih napovedovanja so v Benetkah 1. julija 2022 končno oznanili, da bodo s 16. januarjem 2023 za enodnevne obiskovalce uvedli plačilo vstopnine v mesto. Dnevna vstopnina se bo gibala od treh evrov v nizki sezoni do desetih evrov v turističnih konicah. Niso se pa odločili za postavitev meje (kapice), koliko turistov sme dnevno obiskati mesto (CNN, 2022). V novembru 2022 pa je beneška mestna uprava sporočila, da se bo zaradi logističnih težav zaračunavanje obiska pričelo vsaj šest mesecev kasneje, kot je bilo načrtovano (Euronews, 2022).

3.6 PRIMER VPLIVOV V SLOVENIJI

Slovenija se s prekomernim turizmom sooča le občasno in še to na posameznih lokacijah. V poletnem času zaznavamo učinke prekomernega turizma ob Blejskem in Bohinjskem jezeru, v Ljubljani in na Obali. Prekomerni turizem se v Sloveniji izrazito kaže na način, da obstoječa, predvsem prometna infrastruktura, ni sledila razvoju turizma. Maja Uran Maravič, profesorica na Fakulteti za turistične študije Univerze na Primorskem, pravi, da bo v Sloveniji obisk turistov ob neurejeni infrastrukturi moteč za lokalno prebivalstvo. Poudari, da ima trajnost tri komponente: okoljsko, družbeno in ekonomsko. »Pri nas se ves čas poudarja okoljsko, pozablja pa na družbeno, ki je prav tako pomembna, razvoj pa mora biti vedno sprejemljiv tudi za lokalno prebivalstvo. Tu je tudi odgovornost podjetij, ki morajo vračati lokalnemu okolju. Vsi, ki služijo na račun turizma, pozabljajo, da v njem prodajamo naravne in kulturne danosti, ki so v lasti vseh nas, in prav je, da podjetja vračajo. Ne v smislu, da del dobička razdelijo ljudem, ampak na druge načine, tudi če »samo« obnovijo neko otroško igrišče, na katerem se igrajo lokalni otroci, sponzorirajo lokalno društvo itd.« (Uran Maravič v Lačan, 2022). Profesorica omenja tudi, da naj bi bil del turistične takse namenjen razvoju infrastrukture. »Če bi se zadnjih 40 let vsaj pol turistične takse namenilo za razvoj infrastrukture, bi jo verjetno že povsod imeli. Ampak očitno ni politične volje.« (ibid.).

Glavno mesto Slovenije, Ljubljana, v zadnjih letih beleži eno največjih rasti nočitev med primerljivimi srednjeevropskimi mesti (Slika 9), število nočitev se je med letoma 2010 in 2020 več kot podvojilo (Marolt, Klepej, Ograjenšek, Krošelj, & Horvat, 2021).

Slika 9: Sprememba števila nočitev v sedmih izbranih srednjeevropskih destinacijah (Vir: Marolt, Klepej, Ograjenšek, Krošelj, & Horvat, 2021)

V Ljubljani se zadnja leta soočajo s porastom zasebnih prenočišč in s tem povezano težavo pri dostopnosti do dolgoročnega najemanja stanovanj za prebivalstvo, saj naj bi se zaradi oddajanja preko spletnih platform zmanjšalo število razpoložljivih stanovanj, prav tako pa so se povišale najemnine. O tem Zoran Đukič, direktor nepremičninske družbe Stoja Trade, pravi: »Najemnine so se v letu 2022 podražile za okvirno od 15 do 20 odstotkov, predvsem zdaj v obdobju kratkoročnega oddajanja v centru Ljubljane in okolici. Prav tako se je povečalo oddajanje preko Airbnb in Bookinga, kar se vidi pri manjši ponudbi stanovanj v centru Ljubljane.« (Mladina, 2022). Javni zavod Turizem Ljubljana je v letu 2017 objavil rezultate ankete med Ljubljančani o turizmu. Le približno desetina anketirancev je izrazila nezadovoljstvo s turizmom, kot glavni vzrok za nezadovoljstvo pa so navedli predvsem gnečo, hrupno vedenje turistov in povzročanje škode ter prilagajanje ponudbe ali cen turistom (Rokavec, 2017).

Pandemija covid-19 je izrazito vplivala tudi na slovenski turizem. Dejavnost je v nekem trenutku celo popolnoma zamrla. Vlada Republike Slovenije je okrevanju turizma v letih 2020 in 2021 pomagala s turističnimi boni. Z njimi je želela ponovno zagnati turistično dejavnost in posledično čimprej doseči pretekle ravni prihodov in potrošnje. A v omenjeni prekinitvi ni prišlo do prestrukturiranja dejavnosti na način, da bi bila le ta manj odvisna od števila (mase) prihodov. Zato so se v letu 2022 ponovno pojavile enake težave, s katerimi se je turizem soočal pred pandemijo.

4 NAČINI ZA BLAŽENJE VPLIVOV PREKOMERNEGA TURIZMA

Razvoj trajnostnega turizma je usmeritev EU, saj se države članice zavedajo, da konkurenčnost evropskega turizma ne more temeljiti na razvoju množičnega turizma, takšnemu turizmu pa niti ne morejo niti ne želijo konkurirati. Konkurenčnost evropskega turizma je dolgoročno odvisna predvsem od trajnostnega oziroma sonaravnega koncepta. Trajnostni razvoj je cilj EU na vseh področjih. Strategija EU za trajnostni razvoj, ki dopolnjuje Lizbonsko strategijo EU za rast in delovna mesta, določa prednostne naloge in ukrepe, s katerimi bi ga dosegli. V obeh strategijah je jasno navedeno, da je potrebno tako gospodarske kot družbene in okoljske cilje zasledovati skupaj, saj vplivajo eden na drugega tako, da se vzajemno krepijo (Tomin Vučkovič, 2008).

Na osnovi poročila Skupine za trajnostni turizem in javnega posvetovanja z državami članicami je Evropska komisija julija 2007 izdala »Agendo za trajnostni in konkurenčni evropski turizem«. V njej so navedeni konkretni cilji, kazalniki, akcijski okvir in priporočene pobude glede trajnostnega turizma (EUR-Lex, 2007).

Za uresničevanje konkurenčnega in trajnostnega turizma je Evropska komisija pozvala vse akterje, naj upoštevajo naslednja načela:

- **Celostni pristop** – pri načrtovanju in razvoju turizma je treba upoštevati vse različne vplive. Poleg tega mora biti turizem dobro uravnotežen in vključen v številne dejavnosti, ki vplivajo na družbo in okolje.
- **Dolgoročno načrtovanje** – trajnostni razvoj pomeni upoštevanje potreb današnjih in prihodnjih generacij. Za dolgoročno načrtovanje je potrebna zmožnost za izvajanje ukrepov v daljšem časovnem obdobju.
- **Doseči ustrezno hitrost razvoja** – raven, hitrost in oblika razvoja morajo odražati in upoštevati značilnosti, vire in potrebe gostiteljskih skupnosti ter destinacij.
- **Vključitev vseh zainteresiranih strani** – trajnostni pristop zahteva zavzeto sodelovanje in vključitev širše stroke v postopke odločanja in praktično izvajanje ukrepov.
- **Uporaba najboljšega znanja in spoznanj**, ki so na voljo – politike in ukrepi morajo temeljiti na najsodobnejšem in najobsežnejšem znanju, ki je na voljo. Potrebna je izmenjava informacij o razvoju in vplivih v turizmu ter spretnostih in izkušnjah po Evropi.
- **Zmanjšanje in obvladovanje tveganja** (načelo previdnosti) – kadar so vplivi ukrepov negotovi, je treba oblikovati obsežno oceno in preventivne ukrepe za preprečitev ekološke in družbene škode.
- **Povezava vplivov in stroškov** (načelo »povzročitelj in onesnaževalec plačata«) – cene morajo odražati dejanske družbene stroške za potrošnjo in

proizvodnjo. To ne velja le za onesnaževanje, temveč tudi za zaračunavanje uporabe naprav, ki imajo bistvene stroške upravljanja.

- **Določitev in upoštevanje omejitev, kjer je potrebno** – treba je upoštevati zmogljivosti posameznih krajev in širših območij. Pri tem je treba razviti pripravljenost in sposobnosti, da se po potrebi omeji obseg razvoja turizma in turističnih tokov.
- **Izvajanje stalnega nadzora** – bistven element trajnostne politike je razumevanje vplivov in njihovo stalno upoštevanje, tako da se lahko opravijo potrebne spremembe in izboljšave.

V letu 2019 je bil predstavljen Evropski zeleni dogovor, ki določa pot, s katero bo Evropa do leta 2050 postala prva podnebno nevtralna celina. V njem je predstavljena nova, trajnostna in vključujoča strategija za rast, katere cilji so spodbuditi gospodarstvo, izboljšati zdravje in kakovost življenja ljudi ter poskrbeti za ohranitev našega življenjskega okolja. Dogovor je sveženj političnih pobud, ki naj bi EU preoblikovale v pravično in uspešno družbo s spodobnim in konkurenčnim gospodarstvom (Evropski svet EU, 2022).

Izhajajoč iz teh zavez je Evropski parlament v letu 2021 sprejel Strategijo EU za trajnostni turizem, ki naslavlja države članice in Evropsko komisijo, naj skozi štiri sklope delovanj (vsak od njih je predstavljen kot številni predlogi in pozivi) vplivajo na prihodnji evropski turizem (Evropski parlament, 2021):

- *Obnova*: načrti za odzivanje na posledice pandemije covid-19.
- *Preusmeritev*: politika upravljanja v okviru EU.
- *Izboljšava*: prehod na trajnostni, odgovorni in pametni turizem.
- *Ponovni razmislek*: načrtovanje prihodnosti turističnega sektorja.

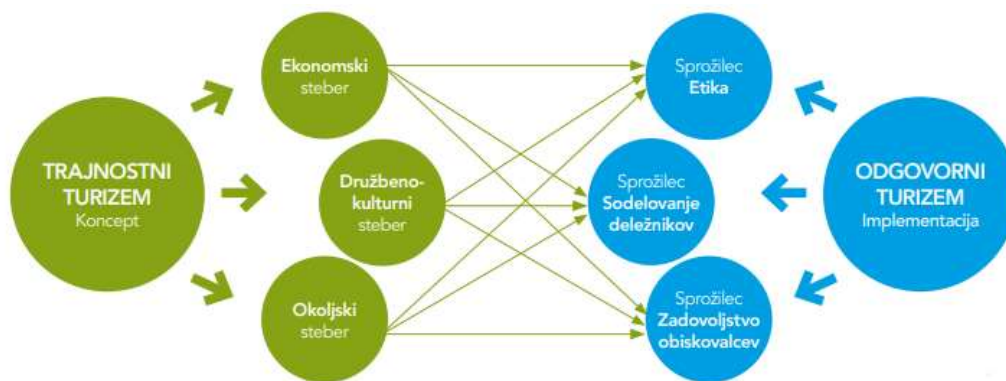
Ena izmed podlag za sprejem prejšnji dveh dokumentov je Statistični okvir za merjenje trajnostnega turizma (angl. Statistical Framework for Measuring the Sustainability of Tourism), ki ga je UNWTO predstavila v letu 2018 (UNWTO, b. I.). Cilj je bil razviti mednarodni statistični okvir za merjenje vloge turizma v trajnostnem razvoju vključujoč ekonomske, okoljske in socialne vidike razvoja.

Statistični okvir je pomembno orodje, s katerim merimo trajnost turizma ter državam ponuja verodostojne in primerljive podatke, ki pripomorejo k primernejšim odločitvam (politikam) za nadaljnji razvoj trajnostnega turizma.

4.1 OPIS NEKATERIH UKREPOV IN METOD BLAŽENJA

Razumevanje novih turističnih fenomenov in rešitev je povezano z obstoječim vzorcem trajnostnega in odgovornega turizma, ki vključuje koncept treh stebrov trajnostnega turizma in sprožilce odgovornega turizma (Slika 10). Koncept opredeljuje pozitivne in negativne vplive turizma na ekonomski, družbeno-kulturni in okoljski stebel trajnosti. Ker se je koncept sam po sebi zgodovinsko izkazal kot nezadosten za doseganje trajnosti v praksi, mu je bil dodan inštitut odgovornosti, ki se navezuje na implementacijo koncepta v praksi. Slednje pa je moč doseči samo, če se aktivirajo pogoji, to je sprožilci: če destinacija sledi trajnostni etiki in vrednotam, če pri razvoju turizma sodelujejo vsi deležniki, vključno z lokalnimi prebivalci, in če je destinacija uspešna v zagotavljanju zadovoljstva obiskovalcev. Skupni imenovalac trajnostnega in odgovornega turizma so pozitivni in negativni vplivi turizma, ki jih deležniki zaznavajo na destinaciji (Mihalič, 2018).

Slika 10: Trajnostni in odgovorni turizem
(Vir: Mihalič, 2018)

4.1.1 Etični kodeks v turizmu

Etični kodeks v turizmu (The Global Code of Ethics for Tourism) predstavlja priporočila za odgovoren in trajosten razvoj svetovnega turizma (UNWTO, b. l.). Dokument se opira na podobne deklaracije in kodekse iz preteklosti, pri tem pa dodaja novo razmišljanje, ki odseva našo spreminjajočo se družbo. Ker se bo obseg svetovnega turizma povečal, članice Svetovne turistične organizacije menijo, da bo prisotnost etičnega kodeksa zmanjšala negativen vpliv turizma na okolje in kulturno dediščino, hkrati pa bo povečala prednosti, ki jih bodo imeli prebivalci teh območij (Etični kodeks v turizmu, 2006).

Kodeks v devetih členih opredeljuje načela, ki naj se jih za turistične destinacije držijo vlade, turistične organizacije, delavci v turizmu in turisti. Deseti člen zajema uveljavljanje pomoči pri nesporazumih in prvič predstavlja mehanizem, ki bo imel moč

uveljaviti zapisano in posredovati v morebitnih sporih – te naloge opravlja Svetovni odbor za etiko v turizmu pri UNWTO (Etični kodeks v turizmu, 2006).

1. člen

Prispevek turizma k skupnemu razumevanju in spoštovanju med ljudmi in narodi

2. člen

Turizem kot sredstvo za individualno in skupno izpolnitev

3. člen

Turizem kot dejavnik trajnostnega razvoja

4. člen

Turizem kot dejavnost, ki uporablja kulturno dediščino človeštva in sodeluje pri njeni izboljšavi

5. člen

Turizem kot dobičkonosna dejavnost za države in skupnosti

6. člen

Obveznosti udeležencev pri razvoju turizma

7. člen

Pravica do turizma

8. člen

Svoboda do turističnega gibanja

9. člen

Pravice delavcev in podjetnikov v turistični industriji

10. člen

Izvrševanje načel Etičnega kodeksa v turizmu

4.1.2 UNWTO-strategije za upravljanje urbanih destinacij

Svetovna turistična organizacija je na 7. UNWTO globalnem srečanju o urbanem turizmu, ki je potekalo med 16. in 19. septembrom 2018 v Seulu v Koreji, sprejelo poročilo z naslovom »Overtourism? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions«.

V poročilu predlagajo smernice za upravljanje na urbanih destinacijah, ki se soočajo s prekomernim turizmom. Poročilo predlaga enajst strategij upravljanja urbanih turističnih destinacij z 68 ukrepi, ki bodo pomagali razumeti in upravljati naraščajoč obisk turistov:

Strategija	Ukrep
Strategija 1 Razpršitev znotraj in izven mesta	<ul style="list-style-type: none"> - Več dogodkov v manj obiskanih delih mesta in v okolici - Razvoj in promocija znamenitosti in turistične infrastrukture v manj obiskanih delih mesta in v okolici - Izboljšanje kapacitet in časov obiskov znamenitosti - Združevanje identitete mesta in okolice - Vpeljava vozovnic za neomejen lokalni promet - Označitev celotnega mesta kot »mestno središče« – stimulacija obiskov manj obiskanih predelov
Strategija 2 Časovna razpršitev obiskovalcev	<ul style="list-style-type: none"> - Promocija obiska izven visoke sezone - Promocija dinamičnih cen - Vzpodbujanje dogodkov v času izven visoke sezone - Uvedba časovnih okvirjev za obisk znamenitosti in/ali spremljanje obiska v realnem času - Uporaba novih tehnologij (mobilnih aplikacij) za stimuliranje časovno naravnane obiska
Strategija 3 Promocija novih vsebin	<ul style="list-style-type: none"> - Promoviranje novih vsebin na točkah vstopa v mesto in v turistično-informacijskih centrih - Popust pri obisku novih vsebin - Vodiči in vodstva po »skritih/neodkritih kotičkih« - Uvajanje doživetij za ciljne (specifične) skupine - Uvajanje vodenj po manj obiskanih delih mesta - Razvoj virtualnih resničnostnih aplikacij za najbolj oblegane znamenitosti (nadomeščanje obiska »in situ«)
Strategija 4 Sprejemanje in spremembe zakonodaje	<ul style="list-style-type: none"> - Preučiti čas obiskov znamenitosti - Preučiti/spremeniti obisk večjih skupin najbolj obiskanih znamenitosti - Preučiti prometno ureditev v obleganih delih mesta - Zagotoviti parkiranje na obrobju mesta - Vzpostaviti »drop off« območja za turistične avtobuse - Vzpostaviti dodatna območja za pešce - Preučiti regulacijo in obračun dajatev (taks) za sodobne turistične platforme (Airbnb) - Preučiti regulacijo in obračun taks za hotele - Določiti nosilno zmogljivost mesta in posameznih območij oziroma znamenitosti
Strategija 5 Krepitev segmentacije obiskovalcev	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikacija in določanje skupin turistov z manjšim vplivom glede na vsebino in cilje - Osredotočanje na redne (ponavljajoče) obiskovalce - Odvrčanje obiskov mesta za določene segmente obiskovalcev
Strategija 6	<ul style="list-style-type: none"> - Povečati zaposlovanje v turističnem sektorju

Zagotavljanje koristi od turizma lokalni skupnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Promocija pozitivnih vplivov turizma, ozaveščanje in spoznavanje sektorja v lokalni skupnosti - Vključiti lokalno skupnost v razvoj novih turističnih produktov - Izvajanje analiz in vzpodbujanje vključevanja v sistem ponudba/povpraševanje - Izboljšati infrastrukturo in storitve, upoštevajoč prebivalce in obiskovalce - Vzpodbujati razvoj nerazvitih sosesk skozi turizem
Strategija 7 Ustvariti doživetje mesta v dobrobit prebivalcev in obiskovalcev	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijati mesto na način, da zagotavlja potrebe in želje prebivalcev, upoštevajoč tudi obiskovalce - Razvijati doživetja in produkte, ki vzpodbujajo vključevanje prebivalcev in obiskovalcev - Turistične informacije o lokalnih praznovanjih in dogodkih - Promocija umetnosti, kulture in poulične umetnosti - Podaljšanje odpiralnih časov znamenitosti - Imenovanje in promocija mestnih ambasadorjev
Strategija 8 Izboljšanje mestne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> - Ustvariti načrt za trajnostno vodenje prometa - Zagotoviti glavne prometne poti za razširjeno turistično aktivnost - Izboljšati urbano kulturno infrastrukturo - Izboljšati vodenje turistov s smerokazi in publikacijami - Izboljšati javni promet, upoštevajoč obiskovalce - Določiti dodatne zmogljivosti javnega prometa v visoki sezoni - Zagotoviti ustrezno urbano opremo (npr. klopce, napajalnike ...) - Določiti kolesarske smeri in vzpodbujati izposojlo koles - Načrtovati atraktivne sprehajalne poti - Zagotoviti ustreznost površin za gibalno ovirane (invalidi, starejši) - Zaščita kulturne dediščine in znamenitosti - Načrtovati prenove in vzdrževanje skladno s turističnimi potrebami in turističnimi konicami
Strategija 9 Komunikacija in sodelovanje z lokalnimi deležniki upravljanja in odločanja	<ul style="list-style-type: none"> - Zagotoviti redna srečanja turističnega sektorja z lokalnimi deležniki - Organizirati strokovne razvojne programe - Organizirati platforme za sodelovanje s prebivalci - Opravljati redne raziskave med prebivalci in lokalnimi deležniki - Vzpodbujati prebivalce za objavo zanimivih vsebin na družbenih omrežjih

	<ul style="list-style-type: none"> - Povezovati različne skupnosti - Pogovori o lokalnih navadah
Strategija 10 Komunikacija in vključevanje obiskovalcev	<ul style="list-style-type: none"> - Vzpodbuditi zavedanje o vplivu turizma med obiskovalci - Ozaveščanje obiskovalcev o lokalnih navadah, vrednotah in pravilih - Zagotoviti ustrezne informacije o prometnih omejitvah, parkiriščih, parkirninah
Strategija 11 Spremljanje stanja in ukrepi	<ul style="list-style-type: none"> - Spremljanje številčnosti obiskovalcev in ogledov po posamezni lokaciji - Uporaba novih tehnologij pri spremljanju in načrtovanju - Načrtovanje turističnih konic in izrednih situacij

---

4.2 NOSILNA ZMOGLJIVOST TURISTIČNE DESTINACIJE

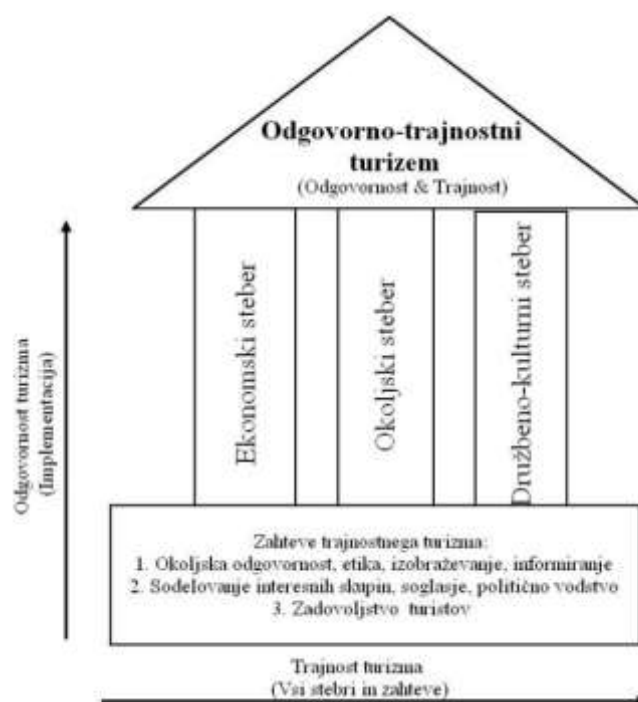
Pojem nosilna zmogljivost (angl. »carrying capacity«) so definirali ameriški biologi leta 1960 v študijah o ohranjanju naravnih habitatov in pomeni največjo število osebkov prostoživečih divjih živali določene vrste, ki lahko preživi v danem naravnem habitatu, ne da bi se zmanjšala možnost preživetja osebkov iste vrste na istem območju v prihodnosti. A hkrati nosilna zmogljivost pomeni tudi največje število ljudi, ki se lahko v določenem okolju in v določenem času oskrbuje z razpoložljivimi (naravnimi) viri oziroma izravnano razmerje med prebivalstvom in dejavniki, ki zavirajo njegovo rast (Mavri, 2014).

Metoda analize nosilne zmogljivosti se je že nekajkrat izkazala kot ustrezen instrument za obvladovanje prenasičenosti turistične destinacije in za uresničevanje strategije trajnostnega razvoja turizma. UNWTO in Program Združenih narodov za okolje (UNEP) poleg celovitega prostorskega načrtovanja regij in usklajenega upravljanja turističnih destinacij priporočata tudi izdelavo analize nosilne zmogljivosti za posamezne destinacije in turistične kraje (Jurinčič, 2014).

Z uporabo analize nosilne zmogljivosti v turizmu se lahko opredeli največje število obiskovalcev, ki lahko istočasno obišejo turistično destinacijo, ne da bi pri tem povzročili škodljive posledice za prostor in družbeno okolje. Analiza nosilne zmogljivosti predstavlja tudi ustrezen pripomoček za izbor in/ali preizkus razvojnih možnosti, ki lahko dolgoročno najbolj ustrezajo razpoložljivim virom destinacije. Analiza nosilne zmogljivosti je primerna metoda tudi za strokovno reševanje konfliktnih situacij, preden pride do razhajanja pogledov na razvoj zaradi uresničevanja različnih interesov v prostoru.

Razvoj trajnostnega turizma spodbuja nastajanje novih, kompleksnejših modelov nosilnih zmogljivosti za turistične destinacije. To so modeli, ki zajemajo številne komponente: fizično, ki je lahko okoljska (naravno okolje) ali infrastrukturna, družbeno (socialno) z vidika turista in prebivalstva, ohranjanja kulturne dediščine itn.

Zaradi pomembne vloge trajnostnega turizma v novejših modelih in prisotnosti njegovih posameznih prvin je pregled modelov nosilnih zmogljivosti v turističnih destinacijah umeščen v konceptualni okvir treh stebrov (Slika 11) trajnostnega razvoja turizma.

Slika 11: Odgovorno-trajnostni model turizma
(Vir: Mihalič, 2016)

V nadaljevanju so prikazani ključni modeli nosilnih zmogljivosti in omejevanja turistične rasti. Komponente so razvrščene v stebre trajnostnega razvoja: okoljskega, družbeno-kulturnega in ekonomskega (Knežević Cvelbar, 2021):

Komponente:

- komponenta nosilne zmogljivosti turistov (družbeno-kulturni steber), ki vključuje vidike dojemanja turistične rasti s strani turistov;
- komponenta nosilne zmogljivosti lokalnega prebivalstva (družbeno-kulturni steber), ki vključuje vidike dojemanja turistične rasti s strani lokalnega prebivalstva;
- politična komponenta (družbeno-kulturni steber), ki vključuje vidike političnega vpliva na vprašanja turistične rasti;
- kulturno-dediščinska komponenta (družbeno-kulturni steber), ki obravnava vlogo atrakcij kulturnega in zgodovinskega pomena v konceptualizaciji rasti, razvoja in/ali nosilne zmogljivosti;
- komponenta participatornosti (družbeno-kulturni steber), ki se nanaša na v konceptualizaciji modelov predvideno vključevanje lokalnih skupnosti, javnosti in/ali drugih zainteresiranih deležnikov;
- ekonomska komponenta (ekonomski steber), ki vključuje ekonomski vidik turističnega razvoja nekega območja;

- infrastrukturna komponenta (okoljski steber), ki se navezuje na vprašanja infrastrukturne podpore turistični rasti nekega območja;
- komponenta naravnega okolja (okoljski steber), ki se navezuje na vprašanja zaščite naravnega okolja v kontekstu turističnega razvoja nekega območja.

4.3 DELEŽNIKI RAZVOJA TRAJNOSTNEGA TURIZMA

Trajnostni turizem je po opredelitvi UNWTO odgovorni turizem, spoštuje potrebe okolja in ljudi, ki tam živijo, pa tudi lokalnega gospodarstva in obiskovalcev. Načela trajnosti se nanašajo na okoljske, gospodarske in socialno-kulturne vidike razvoja turizma.

Deležnike v trajnostnem turizmu lahko razdelimo v štiri osnovne skupine: vlade (odločevalci), nevladne organizacije, lokalne skupnosti in turiste. Vsaka od teh (vplivno) interesnih skupin ima svojo vlogo pri oblikovanju trajnostnega turizma. Deležnik pa navsezadnje postane vsak, na katerega turizem vpliva, tako pozitivno kot negativno, končni rezultat vsega pa je zmanjšanje potencialnega negativnega vpliva turistov na lokalno gostiteljsko skupnost.

Za uspešen razvoj turizma je potrebno sodelovanje oziroma ustrezen dialog vseh deležnikov – javnega, zasebnega in civilnega sektorja ter navsezadnje tudi turistov. Uspešno načrtovanje in implementacija razvoja turizma sta odvisna od iniciativ in potreb vseh sektorjev, predvsem pa od primernih strategij in politik, ki so ključne za uspešen in dolgoročen razvoj turizma v določenem okolju. Začetna točka pri načrtovanju in razvoju turizma je oblikovanje nacionalne/lokalne strategije razvoja turizma (Uran Maravić & Juvan, 2010). V kolikor zakonodaja ni usklajena z željami in s potrebami lokalnega prebivalstva, je možno pričakovati odpor prebivalstva do turizma.

Za boljše razumevanje potreb je potrebno upoštevati in določiti vse deležnike (Slika 12) na eni strani, kot tudi glavna področja zelenega razvoja trajnostnega turizma.

Slika 12: Deležniki v turizmu
(Vir: Le Tellier & Spilanis, 2012)

Pri določanju deležnikov in njihovih interesov morajo nosilci turističnega razvoja delovati transparentno in dejansko vključevati tudi drugače misleče, ne pa pod krinko doseženega konsenza deležnikov »vsiljevati« posameznih odločitev, ki ne odražajo dejanskega odnosa širše lokalne skupnosti do odločitev, saj v teh primerih mnogokrat prevladujejo parcialni interesi. Take odločitve namreč lahko pripeljejo do tega, da se javne investicije usmerjajo predvsem v korist turizma, prav tako lahko v takih primerih pride do tega, da se zavestno tolerirajo negativni vplivi turizma (Tomljenović, 2013).

4.4 IZZIVI ZA PRIHODNOST

Na vrhu Organizacije združenih narodov o trajnostnem razvoju je bila leta 2015 sprejeta Agenda 2030 za trajnostni razvoj. Ta uravnoteženo združuje tri razsežnosti trajnostnega razvoja – ekonomsko, socialno in okoljsko – in jih prepleta med 17 cilji trajnostnega razvoja («Sustainable Development Goals – SDGs»). Agenda 2030 je univerzalna; njene cilje bo treba doseči do leta 2030 in jih bodo morale uresničiti vse države sveta.

Slika 13: Kazalniki ciljev trajnostnega razvoja
(Vir: The Tourism for SDGs, 2022)

Predstavljenih 17 ciljev trajnostnega razvoja in pripadajočih 169 konkretnih ciljev trajnostnega razvoja ponuja svetu novo usmeritev, kjer turizem lahko in mora imeti pomembno vlogo pri zagotavljanju trajnostnih rešitev za prebivalstvo, planet, blaginjo in mir.

Turizem ima potencial, da neposredno ali posredno prispeva k vsem navedenim ciljem. Zlasti je vključen v ciljeh 8, 12 in 14 o vključujoči in trajnostni gospodarski rasti, trajnostni potrošnji in proizvodnji oziroma trajnostni rabi oceanov in morskih dobrin. V cilju 8 je eden od konkretnih ciljev tudi trajnostni turizem, in sicer: »Do leta 2030 oblikovati in izvajati politike za razvoj trajnostnega turizma, ki ustvarja delovna mesta ter spodbuja lokalno kulturo in izdelke.« (Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, b. l.).

Turističnemu sektorju, ki je bil s pandemijo izrazito prizadet, se, kot kažejo zadnji podatki, obeta hitro okrevanje, saj se že v letu 2022 nakazuje, da bo dosegel 65 % ravni pred epidemijo, v Evropi celo 81 % (UNWTO, 2022). Na nekaterih destinacijah pa so že presegli predpandemske številke. Projekcije UNWTO tudi kažejo, da se bo število turistov kmalu vrnilo na trend rasti. Spremenile pa se bodo potovalne navade in nekatere tradicionalne destinacije so ali bodo nadomestile nekatere nove.

UNWTO je v sklopu kampanje za okrevanje turizma po pandemiji »Od krize do preobrazbe« predvidela šest stebrov delovanja (UNWTO, 2022):

1. Vključevanje turizma v globalno agendo
2. Spodbujanje trajnostnega razvoja turizma
3. Spodbujanje znanja, izobraževanja in krepitev zmogljivosti

4. Izboljšanje konkurenčnosti turizma
5. Povečanje prispevka turizma k razvoju in zmanjšanju revščine
6. Vzpostavljanje partnerstev

4.5 DIGITALIZACIJA V TURIZMU

Pandemija covid-19 je pred kratkim popolnoma spremenila naš način življenja. Prizadela je številne panoge, zlasti turizem, ki se je zaradi razvoja v smeri masovne ponudbe in povpraševanja znašel v krizi – kar naenkrat so ogromne kapacitete (namestitve, prevozi, delovna sila) ostale neizkoriščene. Če so številne panoge realno okolje zamenjale z digitalnim, pa turizem temelji na doživljanju in občutenju destinacije, zaradi česar digitalna potovalna izkušnja ni primerljiva z dejanskim obiskom. Pa vendar je v turizmu veliko procesov, ki jih je mogoče optimizirati preko spleta.

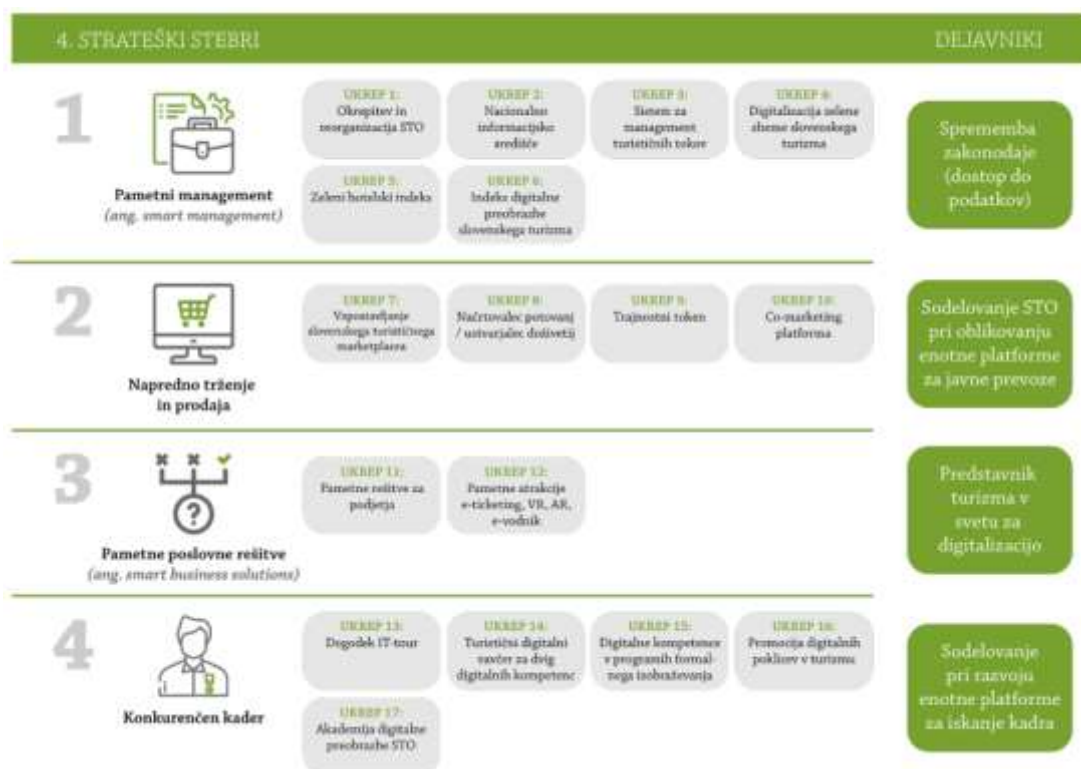
Sodobni turist pričakuje, da bo njegovo potovanje učinkovitejše, varnejše, bolj zeleno, enostavnejše, z manj gneče, časovno in stroškovno učinkovitejše ter hkrati personalizirano. Da bi izpolnili ta pričakovanja, bodo morali deležniki v turizmu pričeti z novimi oziroma izboljšanimi produkti, da bodo pritegnili sodobnega turista.

V Sloveniji smo letos sprejeli dva ključna turistična strateška dokumenta: Strategijo digitalne preobrazbe slovenskega turizma 2022–2026 in krovno Strategijo slovenskega turizma 2022–2028. Strategiji se medsebojno dopolnjujeta in predstavljata ključne podlage za aktivnosti digitalizacije slovenskega turizma, ki je tudi neločljivo povezan z nadaljnjo trajnostno preobrazbo turistične panoge.

Krovna strategija o digitalizaciji pravi: »Uvajanje pametne digitalizacije v slovenski turizem je neizogibno, v kolikor želimo nadaljevati z izboljševanjem kakovosti storitev in doživetij slovenske turistične ponudbe, spodbuditi inovativnost, produktivnost in uspešnost slovenskih turističnih podjetij ter podpreti nadaljnji razvoj Slovenije. Digitalizacija mora biti celostna, povezuje naj vse obstoječe in nove informacijske, rezervacijske in statistično-podatkovne baze ter naj bo vodena s ciljem učinkovite podpore poslovanju, trženju, spremljanju, načrtovanju, upravljanju tokov in prihodnjemu usmerjanju razvoja turizma.« (Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo Republike Slovenije, 2022).

V strategiji digitalne preobrazbe slovenskega turizma je kot eden izmed ključnih razvojnih principov navedena tudi digitalizacija kot »/.../ orodje za krepitev zelenega prehoda panoge. Proces digitalnega prehoda, vključno z načrtovanjem, izvajanjem in spremljanjem, mora upoštevati vse stebre trajnostnega razvoja, ki je strukturiran v štiri enako pomembne stebre trajnosti: okoljski, gospodarski, družbeni in kulturni ter participativni.« (Slovenska turistična organizacija, 2022).

Strategija digitalne preobrazbe kot vizijo preobrazbe slovenskega turizma določa: »Slovenija postane vzorčni primer pametne destinacije, ki krepi in spodbuja razvoj trajnostnih, butičnih, personaliziranih in inovativnih doživetij.« (Slovenska turistična organizacija, 2022). Strategija je oblikovana kot seznam 17 ključnih ukrepov, ki sestavljajo štiri strateška področja (Slika 14).

Slika 14: Ukrepi strategije digitalnega prehoda
(Vir: Slovenska turistična organizacija, 2022)

V omenjeni strategiji digitalne preobrazbe, ki naj bi bila orodje za krepitev zelenega prehoda, je večina ukrepov usmerjena predvsem na povečanje konkurenčnosti turizma. Navedenih 17 ukrepov se le bežno dotika dejanskega blaženja vplivov turizma na okolje.

ideje, izkušnje, znanja in ekspertizo ter jih na višji ravni povežejo v skupni celovit produkt Turizem 4.0, ki bo Slovenijo pozicioniral kot eno vodilnih svetovnih destinacij

V Sloveniji trenutno poteka 10,4 milijone evrov vreden projekt Demo Pilot Turizem 4.0, ki je s 4 milijoni evrov sofinanciran tudi iz kohezijskega sklada (Evropski sklad za regionalni razvoj). Projekt povezuje in združuje slovenske turistične deležnike ter visokotehnoška podjetja z namenom, da ob vzajemnem sodelovanju prepoznajo in poenotijo razpršene

in vzorčnih okolij na področju razvoja trajnostnega turizma. Cilj projekta je razvoj celovitega poslovno-inovativnega okolja Turizem 4.0, ki bo turističnemu gospodarstvu omogočil nadgradnjo interakcije med gostom in ponudniki turističnih storitev ter ponudil nove produkte T4.0, ki temeljijo na željah in pričakovanjih gosta. Gre za rešitev s podporo novih tehnologij Industrije 4.0 na področju trajnostnega turizma v svetu (GEN-I, 2020).

4.6 NASTANITVE ZA KRAJŠI ČAS

Velika težava novodobnega urbanega turizma so nastanitve za krajši čas. Lokalni prebivalci so zaradi oddajanja preko spletnih platform prisiljeni v to, da s turisti tekmujejo za nastanitve. Ogromno lastnikov svoje nepremičnine namreč raje oddaja turistom, ker na ta način v krajšem času zaslužijo več. Osnovna razlika pa je v tem, da turisti pridejo za nekaj dni, prebivalci pa so tam na dolgi rok.

Najemi turističnih nastanitvev za krajši čas se v EU hitro razvijajo, k čemur v veliki meri prispeva platformno gospodarstvo. Predstavljajo približno četrtino vseh turističnih nastanitvev v EU, njihovo število pa se po vsej EU znatno povečuje. Ta trend je bil potrjen med pandemijo, saj je bilo število rezervacij v okviru najema za krajši čas poleti leta 2020 in leta 2021 nad enakovredno ravniyo iz leta 2018. Poleg tega se je število rezervacij v prvi polovici leta 2022 povečalo za 138 % v primerjavi z enakim obdobjem leta 2021 (Evropska komisija, 2022). Najemi za krajši čas so postali ključni za turistični ekosistem EU¹, vključno z gosti in gostitelji, ter za številne skupnosti in ustvarjajo tako priložnosti kot tudi izzive.

V več evropskih prestolnicah in ostalih večjih mestih je v zadnjih letih prihajalo do naraščajočih težav (pomanjkanje stanovanj, višje najemnine, razvoj sive ekonomije), ki so izhajale iz oddajanja stanovanj turistom, kar je v mnogih mestih pripeljalo celo do fizičnih protestov lokalnega prebivalstva. Mesta so se poskušala odzvati na različne načine, v Berlinu so na primer zamrznili najemnine, v Amsterdamu prepovedali oddajanje v zgodovinskem delu mesta, v Lizboni so pričeli z odkupovanjem nezasedenih stanovanj, v Barceloni pa so uvedli večjo stopnjo davka za nepremičnine, ki se oddajajo v kratkoročni najem. Večina ukrepov temelji na restrikcijah, a raziskave in primeri kažejo, da omejevanje ali celo prepoved oddajanja stanovanj preko platforme Airbnb ne prinese zelenega učinka. Platforma Airbnb je torej postala stalnica v novem gospodarskem okviru mest, ki jo je treba sprejeti in se ji ustrezno prilagoditi (Obrč & Kerbler, 2020).

---

¹ Evropska komisija je leta 2020 predstavila Evropsko industrijsko strategijo, ki podpira prehod v zeleno in digitalno gospodarstvo, v katero je vključenih 14 industrijskih ekosistemov: letalsko-vesoljska in obrambna industrija, agroživilski sektor, gradbeništvo, kulturni in ustvarjalni sektorji, digitalna, elektronska, energetska intenzivna industrija, energija iz obnovljivih virov, zdravstvo, mobilnost – promet – avtomobilska industrija, lokalno, socialno gospodarstvo in civilna varnost, prodaja na drobno, tekstilna industrija in turizem.

V letu 2020 so na Evropsko komisijo mesta Amsterdam, Atene, Barcelona, Berlin, Bolonja, Bordeaux, Bruselj, Dunaj, Firence, Frankfurt, Helsinki, Köln, Krakov, London, Milano, München, Pariz, Porto, Praga, Utrecht, Valencia in Varšava naslovila peticijo za ureditev stanja na področju kratkotrajnih namestitev (EUROCITIES, 2020). Opozarjali so na zastarel pravni okvir za nadzor nad delovanjem digitalnih platform in pozvali k novemu evropskemu regulatornemu pristopu, ki naj bi najprej in predvsem služil splošnemu interesu.

Evropska komisija je novembra 2022 sprejela predlog Uredbe za povečanje transparentnosti na področju kratkoročnega najema nastanitev, predvsem v turistične namene. Napovedali so, da bo uredba v pomoč državnim organom pri zagotavljanju uravnoteženega razvoja turistične dejavnosti, tudi pri trajnostnem najemu nastanitvenih obratov. Čeprav prinašajo rezervacije nastanitev za krajši čas preko priljubljenih spletnih platform (Airbnb, Booking, Tripadvisor ipd.) koristi gostiteljem in turistom, lahko vzbujajo negotovanje v nekaterih lokalnih skupnosti, ki se zaradi tega soočajo s pomanjkanjem cenovno dostopnih stanovanj. Nova pravila bodo izboljšala zbiranje in souporabo podatkov gostiteljev in spletnih platform. To bo prispevalo tudi k učinkovitim in sorazmernim lokalnim politikam za obravnavanje izzivov in priložnosti, povezanih s sektorjem najema za krajši čas (Evropska komisija, 2022).

Predlagani okvir delovanja bo:

- uskladi zahteve glede registracije gostiteljev in njihovih nepremičnin, ki jih oddajajo v najem za krajši čas, ko jih bodo uvedli nacionalni organi,
- pojasnil pravila za zagotovitev prikaza in preverjanja registracijskih števil,ki,
- racionaliziral souporabo podatkov med spletnimi platformami in javnimi organi,
- omogočil ponovno uporabo podatkov v zbirni obliki,
- vzpostavil učinkovit okvir za izvajanje.

Okvir naj bi opisno deloval na sledeč način: nacionalni organi bodo morali zahtevati osnovne podatke o ponudniku in nepremičnini, ki se namenja oddaji. Obenem bodo lahko zahtevali tudi še dodatne podatke. Sistemi za registracijo bodo morali poleg tega omogočati dodelitev enotne registracijske številke, ki jo bodo spletne platforme morale prikazati. Obenem bodo morale izvajati naključno preverjanje, ali so ponudniki registrirani in ali so njihove številke pravilne. Če bodo podatki nepravilni ali nepopolni, bodo lahko pristojne oblasti odvzele registracijsko številko in platforme pozvale, naj ponudnika nastanitve odstranijo. Spletne platforme bodo morale s pristojnimi oblastmi enkrat mesečno deliti podatke o številu nočitev in gostov, ki jih gostijo ponudniki. Oblasti bodo te podatke prejemale prek enotne vstopne točke, kar bo omogočalo tudi deljenje z drugimi pristojnimi organi in s tem oblikovanje ustreznih politik. Predlog predvideva še vzpostavitev okvira za nadzor izvajanja uredbe, pri čemer bodo morale države določiti tudi ustrezne kazni za neupoštevanje določil iz uredbe (Slika 15).

How will the framework work in practice?

Slika 15: Okvir delovanja novih pravil
(Vir: Evropska komisija, 2022)

Predlog Komisije bosta pred sprejetjem obravnavala še Evropski parlament in Svet Evropske unije. Po njegovem sprejetju in začetku veljavnosti bodo imele države članice na voljo dveletno obdobje, v katerem bodo lahko vzpostavile potrebne mehanizme za izmenjavo podatkov.

4.7 PRIKAZ BLAŽENJA VPLIVA V NARAVNEM OKOLJU

V zadnjih letih so zabeležili rekordno porast števila dnevnih in tudi večdnevnih obiskovalcev slovenskih gora. Prav tako je naraslo število turnih in gorskih kolesarjev, ki si pogosto delijo iste pohodniške poti. Pereča težava še vedno ostajajo odpadki, saj jih obiskovalci še zmeraj ne odnašajo s seboj v dolino v dovoljšni meri.

Zaradi povečanega obiska v gorskem svetu Planinska zveza Slovenije in posamezni upravljalci poti (območij) ter planinskih domov zaznavajo številne izzive z vidika trajnostnega upravljanja tega prostora (CIPRA, 2022):

- prometna preobremenjenost in prometno onesnaževanje,
- odlaganje odpadkov,
- oteženo izvajanje varstva naravne in kulturne dediščine,
- naravne nesreče,
- porast nesreč ljudi v gorah,
- številne poškodbe planinskih poti in ostale planinske infrastrukture.

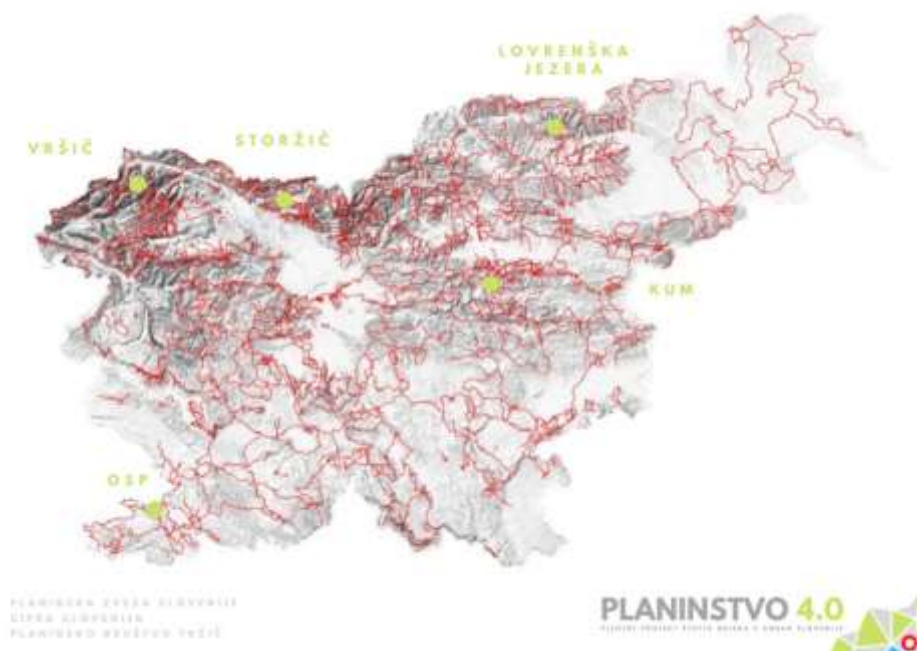
Število obiskovalcev gora se v Sloveniji sistemsko ne spremlja. Občutno porast števila obiskovalcev gora lahko opazimo iz števila intervencij Gorske reševalne zveze Slovenije (GRZS) (Tabela 2), ki zadnja leta opozarja na porast obiskovalcev in intervencij. Čedalje več obiskovalcev je nepripravljenih in neustrezno opremljenih za obisk gora.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Število intervencij	510	537	604	485	626	639

Tabela 2: Število intervencij GRZS
(Vir: GRZS, b. l.)

Planinska zveza Slovenije je v letu 2021 skupaj s partnerjema CIPRA Slovenija in Planinskim društvom Tržič pričela 2-letni projekt Planinstvo 4.0 za digitalno spremljanje obiska planinskih poti, ki ga sofinancira država, saj huda preobremenjenost občutljivih gorskih ekosistemov in presežene nosilne zmogljivosti območij zahtevajo nove ukrepe za učinkovito razpršitev in pravočasno preusmerjanje tokov planincev.

Julija 2022 so pričeli s pilotnim merjenjem obiska planinskih poti na petih pilotnih lokacijah – Osp, Vršič, Lovrenška jezera, Storžič, Kum (Slika 16). Merjenje poteka od julija 2022 do decembra 2023. Lokacije merjenja so premišljeno izbrane – pokrivajo različne tipe obiskovalcev in ciljnih skupin, s tem pa nudijo kompleksnejši pregled nad dogajanjem na terenu.

Slika 16: Prikaz merilnih mest obiskovalcev planinskih poti
(Vir: CIPRA, 2022)

Z merjenjem obiska v gorah se bo prvič v Sloveniji na podlagi realnih podatkov pridobilo dejansko stanje obiska na pilotnih lokacijah ter s tem vpogled v trende za

celotno območje Slovenije. Pridobljeni podatki bodo izboljšali razumevanje obiska v gorah (sezonskost, povezanost meteorologije in obiska, časovna obremenjenost lokaciji ipd.) in bodo izhodišče za napovedi tokov obiskovalcev v prihodnje. Analiza stanja obiska planinskih poti bo izhodišče za oblikovanje ukrepov, s katerimi lahko učinkovito upravljajo tokove obiskovalcev v različnih časovnih oknih in obdobjih. Vse z namenom zagotavljanja varnosti planincev, ohranjanja narave in dediščine ter kakovostnega doživljanja gorskega sveta.

Znotraj projekta Planinstvo 4.0 je že vzpostavljeno tudi t. i. participatorno planinstvo, ki uporabniku preko aplikacije maPZS na spletnem naslovu <https://mapzs.pzs.si/> omogoča takojšnje javljanje in poročanje poškodovanega dela planinske poti. Po prijavi škode oziroma izrednega dogodka markacisti ukrepajo in vzpostavljajo varnejše razmere na planinski poti (odziv na prijavo in ureditev poti na terenu, urejanje poti na spletnem prikazu ipd.).

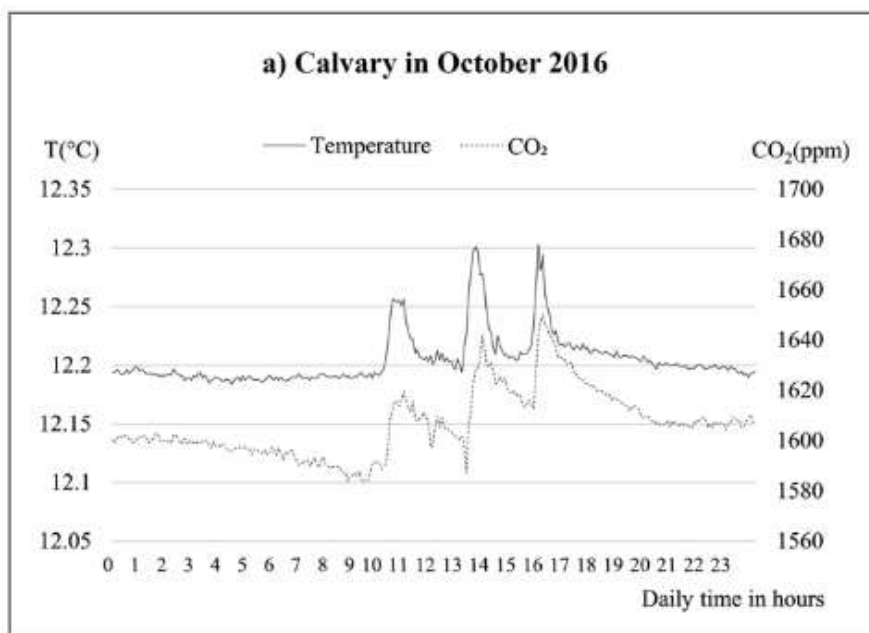
4.8 PRIKAZ BLAŽENJA VPLIVA NA DESTINACIJI SVETOVNE DEDIŠČINE

Na zasedanju mednarodnega odbora za svetovno dediščino pri organizaciji Unesco v Parizu 26. 11. 1986 so bile Škocjanske jame vpisane na Unescov seznam svetovne dediščine kot 220. lokacija na svetu.

V skladu s Zakonom o regijskem parku Škocjanske jame (Ur. list RS, št. 56/96), ki opredeljuje obvezo javnega zavoda, da spremlja stanje v jamah in na površju parka, se v jamah izvaja program monitoringa. V Škocjanskih jamah od leta 2006 merijo temperaturo, vlago, ogljikov dioksid in zračni tok na treh merilnih mestih – Kalvarija, Šotor in Šumeča jama (Dvajset let pozneje: izdano ob 30-letnici vpisa na Unescov seznam svetovne dediščine in 20. obletnici ustanovitve Parka Škocjanske jame, 2016).

Turistična dejavnost v jamah lahko spreminja naravno jamsko mikroklimo. Obiski jam lahko predvsem v zaprtih manjših jamah ogrozijo to ravnovesje, če se mikroklima ne vrne dovolj hitro v naravne razmere (Debevec & Rakovec, 2021).

Turisti s svojim obiskom vplivajo na mikroklimo v jamah. Slika 17 prikazuje dnevno spremembo pri povprečni mesečni temperaturi in koncentraciji ogljikov dioksid v povezavi s časom obiska na merilnem mestu Kalvarija, kar lahko škodljivo vpliva na organizme v jami.

Slika 17: Dnevne spremembe povprečne temperature in koncentracije ogljikovega dioksida

(Vir: Debevec & Rakovec, 2021)

V letu 2021, ob 35. obletnici vpisa na Unescov seznam, so se odločili, da ne bodo spodbujali večjega obiska in množičnega turizma, zato bodo v prihodnjih letih število obiskovalcev omejevali, tako da si bo jame na leto ogledalo maksimalno 150.000 obiskovalcev, nikakor pa ne 200.000 ali celo več, saj si želijo zmanjšati vpliv turistov na jamski ekosistem (Rijavec, 2021).

Iz Poročil o delu Parka Škocjanske jame za posamezno leto je razvidno število obiskovalcev po posameznih letih:

177.800	2017
184.230	2018
201.415	2019
52.116	2020
83.559	2021
63.000	2022 (do polovice julija)

V letu 2022 so pričeli z omejevanjem števila obiskovalcev na posamezni ogled jame (Potočar Godnič, 2022).

5 ZAKLJUČEK

Dejstvo je, da koncept trajnostnega turizma (še) ni dosegel svojih ciljev, kljub vsem dobrim namenom. Čeprav je bil dosežen določen napredek pri ustvarjanju bolj trajnostnega in odgovornega turizma, je resničnost taka, da se stvari ne premikajo dovolj hitro. Eden od pglavitnih razlogov za dosedanji neuspeh je tudi v tem, da se je ob uresničevanju ciljev preveč zanašalo na delovanje mednarodnih organizacij (UN, UNWTO) in mednarodnih nevladnih organizacij, kjer so sprejeli niz strateških dokumentov na to temo. Predpostavimo lahko, da je bila podlaga za sprejem teh dokumentov politična volja in interes držav članic za ureditev stanja. A vendar se to ni zgodilo, kar pa ni presenetljivo, saj bi preoblikovanje prineslo korenite in nepriljubljene spremembe ter posledično finančne posledice.

Eden največjih izzivov pa je, da še vedno v celoti ne uspemo prepoznati, kako turizem vpliva na posamezne destinacije in širše lokacije ter katera strategija za blaženje posledic je tam najustreznejša. Posledica tega je, da smo prepuščeni splošnim idejam, ki pa ne prepoznajo, da je trajnost videti drugače od enega kraja do drugega in da se splošni modeli ne morejo generično uporabljati.

Številne destinacije poudarjajo trajnostni turizem, a le redkim je uspelo narediti resnični napredek na temu področju, saj jim pogosto primanjkuje moči in finančnih sredstev, da bi resnično kaj spremenile. Pomembno dejstvo je tudi, da mednarodni turizem v veliki meri nadzorujejo velike korporacije, na katere lokalne vlade in politike nimajo (dovoljšnega) vpliva. Lokalnim samoupravam pogosto preostane le, da (po)gasijo nastalo izrazito perečo težavo in še to na način, ki ne upošteva vseh dejavnikov, na katere težava vpliva.

Slogan ob letošnjemu svetovnemu dneva turizma 27. septembra 2022 je bil zelo pomenljiv, in sicer »Ponovno premislimo o turizmu«. Z njim je UNWTO posredno priznala, da dosedanji model turizma ni ustrezen in da zadani cilji niso bili doseženi v zadovoljivi meri. Slogan naj bi vzpodbudil premislek o turizmu kot dejavniku razvoja, vplivu turizma na planet in o priložnostih za bolj trajnostno rast.

Vplivi turizma na ekonomske, sociokulturne in ekološke komponente so številni in kompleksni ter v neki meri vidni na vseh turističnih destinacijah. V boju proti škodljivim vplivom svetovnih masovnih industrij na naravne vire se trajnost danes smatra kot glavno sredstvo boja. Tudi v turizmu ji bo potrebno v prizadevanjih za rešitev tistega, kar nam je še ostalo, dati večji pomen. Številne strategije ter akcijski načrti v turizmu so sicer prežeti s trajnostjo, a vendar v večini primerov le v teoriji. Še vedno se na turizem prepogosto gleda le skozi število nočitev in potrošnjo ter željo po nadaljnji

rasti obojega. Ob tem se pozablja na škodljive vplive turizma oziroma se jih pripisuje drugim dejavnikom ali pa se jih poskuša minimalizirati.

Vsak turist lahko s svojim delovanjem zmanjša škodljive vplive prekomernega turizma na trajnost destinacije, vsi deležniki v turizmu pa morajo zagotoviti, da se fenomen turizma ne izkorišča v negativnem kontekstu, ampak stremeti k temu, da bo turizem postal pomemben dejavnik zaščite in ohranjanja okolja.

Obstajajo še številne težave, ki jih bo turizem v prihodnosti moral nasloviti. Ena od njih je tudi vpliv turizma na podnebne spremembe in kako ga zmanjšati oziroma odpraviti. Predvsem pa je tu pereč odnos do narave in avtohtonega prebivalstva (predvsem v državah v razvoju). Turizem je marsikje popolnoma uničil tradicionalni način življenja, prebivalci ga uprizarjajo le še kot »predstavo za turiste«. Turistična infrastruktura je pogosto v lasti (zahodnih) multinacionalk in lokalno prebivalstvo od turizma nima povratnih pozitivnih učinkov; ta razmerja lahko brez zadržkov opišemo kot neokolonializem, saj so številna območja postala popolnoma ekonomsko odvisna od turizma. Poslovni model turizma bo potrebno korenito spremeniti, saj bomo s tem tempom uničili vse preostale vire – turizem temelji na doživetju, a doživeti ne bomo imeli več kaj. Za zaključek pa še ironija – na tržišču so že aranžmaji za potovanja v veselje, nekateri jih imajo že rezervirane.

6 LITERATURA IN VIRI

ARSO. (2022). [PG11] *Turistična potovanja*. Pridobljeno 4. 12. 2022 z naslova <http://kazalci.arso.gov.si/sl/content/turisticna-potovanja-0>.

Babu, V., & Munjal, S. (2015). Oachira panthrandu vilakku a study of a culturally embedded festival aligned with economic benefits. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 403-414. doi:<https://doi.org/10.1108/WHATT-03-2015-0009>.

Bajuk Senčar, T. (2005). *Kultura turizma : antropološki pogledi na razvoj Bohinja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Bufon, M. (2006). Politična geografija globalizacije. *Geografski vestnik*, 78(1), 39-49. Pridobljeno iz <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-28JYGOWN>.

Chondrogiannos, T., & Leontopoulos, N. (21. september 2021). *Burning oil in the Greek islands — and those who profited from it*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.investigate-europe.eu/en/2021/burning-oil-in-the-greek-islands-and-those-who-profited-from-it/>.

CIPRA. (6. januar 2022). *Planinstvo 4.0*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://www.cipra.org/sl/cipra/slovenija/aktivnosti-v-teku/planinstvo-4-0>.

Città di Venezia. (28. april 2022). *Popolazione residente*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://www.comune.venezia.it/it/content/serie-storiche>.

CNN. (1. julij 2022). *Venice delays date for introduction of ticketing and entry fees - here's what you need to know*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://edition.cnn.com/travel/article/venice-entrance-fee-launch-date/index.html>.

Datawrapper. (2022). *Non-Connected Islands and DEI-PPC power stations*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova https://www.datawrapper.de/_/i5iXh/.

Debevec, V. in Rakovec, J. (2021). Impact of visits on the microclimates of caves: experimental evidence from Škocjan Caves = Vpliv obiskov na mikroklimo jam. *Acta Carsologica*, 50(2/3), 269-290. doi:10.3986/ac.v50i2-3.7397.

Dvajset let pozneje: izdano ob 30-letnici vpisa na Unescov seznam svetovne dediščine in 20. obletnici ustanovitve Parka Škocjanske jame. (2016). Škocjan: Park Škocjanske jame.

Etični kodeks v turizmu. (2006). Turistica, Visoka šola za turizem.

EUR-Lex. (2007). *Sporočilo Komisije - Program za trajnostni in konkurenčni evropski turizem*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A52007DC0621>.

EUROCITIES. (4. marec 2020). *22 cities call for stronger European regulation of holiday rental platforms*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova

<https://eurocities.eu/latest/22-cities-call-for-stronger-european-regulation-of-holiday-rental-platforms/>.

Euronews. (14. november 2022). *Venice delays date for introduction of ticketing and entry fees - here's what you need to know*. Pridobljeno 23. 11. 2022 iz naslova <https://www.euronews.com/travel/2022/07/01/venice-sets-date-for-introduction-of-ticketing-and-entry-fees-heres-what-you-need-to-know>.

Evropska komisija. (november 2022). *EU transparency rules for short-term accommodation rentals*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2022-11/2%20EU%20fit%20for%20Digital%20age_Short-term%20rental%20FS_Final.pdf.

Evropska komisija. (7. november 2022). *Komisija spodbuja preglednosti v sektorju najema za krajši čas v korist vseh akterjev*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_22_6493.

Evropski parlament. (2021). *Evropski parlament*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0109_EN.pdf.

Evropski svet EU. (25. november 2022). *Evropski zeleni dogovor*. Pridobljeno 4. 12. 2022 z naslova <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/green-deal/>.

GEN-I. (6. januar 2020). <https://gen-i.eu/novice-in-mediji/gen-i-partner-projekta-demo-pilot-turizem-40/>. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://gen-i.eu/novice-in-mediji/gen-i-partner-projekta-demo-pilot-turizem-40/>.

GRZS. (b. l.). *Statistika nesreč*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://www.grzs.si/resevanje/statistika-nesrec/>.

International Sustainable Travel. (2022). *Carbon Footprint of Tourism*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://sustainabletravel.org/issues/carbon-footprint-tourism/>.

Interreg Europe. (december 2018). *Priročnik upravljanja trajnostnega turizma v zavarovanih območjih*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Handook-Sustainable-Tourism-SI-CEETO-Interreg.pdf>.

Ioro, P. (b. l.). *The unsustainable Venice*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.thesmartcityjournal.com/en/articles/the-unsustainable-venice>.

Jurinčič, I. (2014). Prostorsko načrtovanje trajnostnega turizma s pomočjo analize nosilne zmogljivosti. *Trajnostni razvoj turističnih destinacij alpsko-jadranskega prostora*, 139-151. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-12-1.pdf>.

Knežević Cvelbar, L. (21. maj 2018). *Svetkapitala*. Pridobljeno 12. 11. 2022 z naslova <https://svetkapitala.delo.si/mnenja/masovni-turizem-cezmerni-turizem-in-antiturizem/>.

Knežević Cvelbar, L. (2021). *Smernice za management turističnih destinacij na podlagi modelov nosilnih zmogljivosti in turističnih tokov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, Založništvo.

Lačan, I. (28. avgust 2022). *Razcvet turizma: "Kar naprej stojimo v gneči"*. Pridobljeno 21. 11. 2022 z naslova <https://n1info.si/novice/slovenija/razcvet-turizma-gore-klicejo-promet-pa-stoji/>.

Le Tellier, J., & Spilanis, I. (2012). *Towards an observatory and a "quality label" for sustainable tourism in the Mediterranean*. Valbonne: Plan Bleu. Pridobljeno 12. 11. 2022 z naslova <https://planbleu.org/en/publications/towards-an-observatory-and-a-quality-label-of-tourism-sustainability-in-the-mediterranean/>.

Marolt, M., Klepej, D., Ograjenšek, I., Krošelj, M., & Horvat, U. (2021). Izzivi mestnega turizma v času pandemije na primeru Mestne občine Ljubljana. *Urbani izziv*, 13, 41-52.

Mavri, R. (2014). Nosilne zmogljivosti zavarovanih območij v Sloveniji = Carrying capacity of protected areas in Slovenia. *Prenos inovacij, znanja in izkušenj v vsakdanjo rabo: zbornik referatov* (str. 288–293). Biotehniški center Naklo.

Mihalič, T. (2006). *Trajnostni turizem*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Mihalič, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse - towards 'responsustable' tourism. *Journal of Cleaner Production*, 461-470. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.062>.

Mihalič, T. (12. 5 2018). Koliko turistov je za Slovenijo preveč? *Nedelo*, 24(19), 5.

Mihalič, T. (2018). Prekomeren turizem: ali naj gredo turisti kar domov? *Turizem*, 6-9.

Mihalič, T. (2019). Prekomeren ali podmeren turizem - primerjalna analiza ekonomske trajnosti slovenskega turizma. *Economic and Business Review*, 21(š), 333-342. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5MDSA30>.

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo Republike Slovenije. (maj 2022). *Strategija slovenskega turizma 2022–2028*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGRT/Dokumenti/DTUR/Nova-strategija-2022-2028/Strategija-slovenskega-turizma-2022-2028-dokument.pdf>.

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. (b. l.). *AGENDA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ DO LETA 2030*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf.

Mladina. (8. avgust 2022). *Najemnine so se v letu 2022 podražile od 15 do 20 odstotkov*. Pridobljeno 2022. 11. 22 z naslova <https://www.mladina.si/218231/najemnine-so-se-v-letu-2022-podrazile-od-15-do-20-odstotkov/>.

- Obrč, P., & Kerbler, B. (2020). Vpliv platforme Airbnb na dolgoročni najem stanovanj. *Urbani izziv*, 10, 64-74. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1TV17SOX>.
- Our World in Data. (2022). *Tourism*. Pridobljeno 22. 11. 2022 z naslova <https://ourworldindata.org/tourism>.
- Poročilo o trajnostnem razvoju kaže na krizo trajnostnega razvoja v 2020*. (25. julij 2021). Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.zelenaslovenija.si/novice/porocilo-o-trajnostnem-razvoju-kaze-na-krizo-trajnostnega-razvoja-v-2020/>.
- Potočar Godnič, V. (18. julij 2022). V *Škocjanskih jamah omejen obisk*. Pridobljeno 17. 11. 2022 z naslova <https://www.rtvsllo.si/radio-koper/prispevki/novice/v-skocjanskih-jamah-omejen-obisk/634577>.
- Rijavec, R. (26. november 2021). V *Škocjanskih jamah si ne želijo (pre)množičnega turizma*. Pridobljeno 17. 11. 2022 z naslova <https://krog.sta.si/2968716/v-skocjanskih-jamah-si-ne-zelijo-pre-mnozicnega-turizma>.
- Rokavec, Ž. (24. oktober 2017). *Večina Ljubljančanov se zaradi turistov ne bi izselila iz mesta*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.dnevnik.si/1042788948>.
- Slovenska turistična organizacija. (marec 2022). *Strategija digitalne preobrazbe slovenskega turizma 2022–2026*. Pridobljeno 12. 11. 2022 z naslova https://www.slovenia.info/uploads/poslovno/strategija_digitalne_transformacije/strategija_digitalne_preobrazbe_2022-2026.pdf.
- Stainton, H. (24. 5 2022). *Tourism Teacher*. Pridobljeno 7. 11 2022 z naslova <https://tourismteacher.com/mass-tourism/>.
- Starc Peceny, U., Mokronel, S., & Ilijaš, T. (2019). Turizem 4.0: Izzivi in priložnosti. *Uporabna Informatika*, 27(2), 51-56. Pridobljeno 17. 11. 2022 z naslova <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-83TA20V7>.
- Statista*. (10. oktober 2022). Pridobljeno 7. 11 2022 z naslova <https://www.statista.com/statistics/778687/overtourism-worst-european-cities/>.
- The local. (december 2021). *Italy to pay €57m compensation over Venice cruise ship ban*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.thelocal.com/20211203/italy-to-pay-e57m-compensation-over-venice-cruise-ship-ban/>.
- The Tourism for SDGs*. (2022). Pridobljeno 13. 11. 2022 z naslova <https://tourism4sdgs.org/the-platform/>.
- Timeout. (14. julij 2021). *Venice has officially banned cruise ships from the city*. Pridobljeno 23. 11. 2022 z naslova <https://www.timeout.com/news/venice-has-officially-banned-cruise-ships-from-the-city-071421>.

- Tomin Vučkovič, M. (2008). Prioritete v času slovenskega predsedovanja na področju turizma. *Turizem*, 12(93), 4-5.
- Tomljenović, R. (2013). Podrška interesnih skupina razvoju turizma. *Acta turistica*, 25(1), 73-102.
- Trancoso González, A. (2018). Venice: The problem of overtourism and the impact of cruises. *Investigaciones Regionales*(42), 35-51.
- UN WTO. (2022). *6 Pillars of Action*. Pridobljeno 4. 12. 2022 z naslova <https://www.unwto.org/reports/from-crisis-to-transformation/unwto-pillars-of-action.html#6pillars>.
- Unesco. (2015). *State of conservation of Venice and its lagoon (Italy)*. Pridobljeno 20. 11. 2022 z naslova <https://whc.unesco.org/en/news/1353>.
- Unesco. (2017). *UNESCO Director-General receives the Mayor of Venice*. Pridobljeno 20. 11. 2022z naslova <https://whc.unesco.org/en/news/1621>.
- UNWTO. (23. november 2022). *TOURISM RECOVERY ACCELERATES TO REACH 65% OF PRE-PANDEMIC LEVELS*. Pridobljeno 4. december 2022 iz UN WTO.
- UNWTO. (b. l.). *Global Code of Ethics for Tourism*. Pridobljeno 24. 11. 2022 z naslova <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism>
- UNWTO. (b. l.). *Statistical Framework for Measuring the Sustainability of Tourism*. Pridobljeno 4. 12. 2022 z naslova <https://www.unwto.org/tourism-statistics/statistical-framework-for-measuring-the-sustainability-of-tourism>
- Uran Maravić, M., & Juvan, E. (2010). Vloga deležnikov pri oblikovanju turistične strategije. *Organizacija*, 43(5), 196-207.
- Vodeb, K. (2018). *Turistične atrakcije*. Založba Univerze na Primorskem. doi:10.26493/978-961-7055-10-8
- World Tourism Organization. (2018). *"Overtourism"? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions*. Madrid: World Tourism Organization (UNWTO).
- Zelena Slovenija. (25. julij 2021). Pridobljeno 14. 11. 2022 iz naslova <https://www.zelenaslovenija.si/novice/porocilo-o-trajnostnem-razvoju-kaze-na-krizo-trajnostnega-razvoja-v-2020/>.
- Zemla, M. (2020). Reasons and Consequences of Overtourism in Contemporary Cities—Knowledge Gaps and Future Research. *Sustainability (Switzerland)*. Pridobljeno 12. 11. 2022 z naslova doi:<https://doi.org/10.3390/su12051729>.